

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 316.6:37.015(043.2)

OLGA CHIRIȚA

**PARTICULARITĂȚILE PSIHOSOCIALE ALE FORMĂRII
CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERILOR ÎN CONDIȚIILE
SOCIETĂȚII ÎN TRANZIȚIE**

511.03 – PSIHOLOGIE SOCIALĂ

REZUMATUL

tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale a Universității Libere Internaționale din Moldova

Conducător științific:

CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Membrii Comisiei de îndrumare:

RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar

IURCHEVICI Iulia, doctor în sociologie, conferențiar universitar

CALANCEA Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

RACU Jana, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova - președinte

CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova - conducător științific

RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova - membru al comisiei de îndrumare, membru referent

ADĂSCĂLIȚĂ Victoria, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” - membru referent

BALODE Neli, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova - membru-referent

GAȘPER Lucia, doctor în psihologie, cercetător științific superior, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice - membru-referent

Susținerea va avea loc la data de 28.03.2025, ora 10:00 în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova la adresa: MD-2012, mun. Chișinău, str. Vlaicu Pârcălab, 52, bir. 212.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității Libere Internaționale din Moldova și pe pagina web a Universității Libere Internaționale din Moldova (<https://ulim.md/doctorat/sustinerea-tezelor-de-doctorat/>) și Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (<http://www.anacec.md/>).

Rezumatul a fost expediat la data de 24.02.2025

Secretar științific al Consiliului Științific ULIM:

ROBU Elena, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Conducător științific:

CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Autor

CHIRIȚA Olga

© Chirița Olga, 2025

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
SINTEZA CAPITOLELOR.....	9
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	23
BIBLIOGRAFIE.....	27
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI.....	30
ADNOTARE.....	32
ANNOTATION.....	33

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei cercetate. Viitorul oricărei țări îl constituie generația ei tânără, de aceea tinerii au ocupat întotdeauna un loc deosebit în structura socială a societății în lupta pentru transformări socioeconomice și politice. Iar securitatea și bunăstarea țării noastre depinde în mare măsură de valorile promovate de tinerii care determină conștiința patriotică și civică a tineretului din Republica Moldova.

Realitatea de azi se caracterizează prin transformări noi în formarea conștiinței patriotice și orientările valorice ale tinerei generații, a acelor piloni morali care sunt fundamentali, principali pentru dezvoltarea conștiinței de sine a oricărui popor, a oricărei națiuni sau generații. În condițiile existente, abordarea ideii formării unei conștiințe patriotice poate deveni cea valoare fundamentală pe baza căreia este posibilă dezvoltarea personalității, a patriotului și cetățeanului țării sale.

Conținutul și nivelul de dezvoltare a conștiinței patriotice sunt determinate de mai mulți factori: climatul moral-spiritual în întreaga societate; cultivarea respectului pentru evenimentele istorice desfășurate în țară; valorile și viziunea asupra lumii, care alimentează viața socială a generațiilor. Formarea conștiinței patriotice la tineri este capabilă să crească nivelul de consolidare a societății moldovenești, să formeze o poziție conștient-pozitivă, activă a tinerilor în raport cu patria, țara lor.

Pentru a crește nivelul de conștiință patriotică a tinerilor, este necesar să fie identificați principalii determinanți psihosociali care condiționează procesele de formare a identității civice a persoanei și formarea unei atitudini valorice față de patrie, cum ar fi: respectul față de trecutul istoric, cultură și tradiții; responsabilitatea, dragostea și mândria pentru Patrie, țară, oameni, etc. Aceasta ar face posibilă nivelarea principalelor cauze ale nivelului redus de patriotism în rândurile tineretului de astăzi și crearea condițiilor pentru dezvoltarea unui sistem mai eficient de educație patriotică.

Instituțiile speciale de învățământ superior (militarizate), dintre care face parte și Academia *Ștefan cel Mare* a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, s-au dovedit a fi cel mai benefic mediu educațional de formare a conștiinței patriotice, deoarece, fiind o parte integrantă a marelui sistem de educație în societate, reprezintă o activitate sistemică a societății și a statului, care contribuie, prin prisma instituțiilor și organizațiilor sale, la formarea și creșterea devotamentului cetățenilor față de Patrie.

În lumea tehnologiilor moderne ce se află în continuă dezvoltare, precum și în legătură cu reformarea unor subdiviziuni structurale ale Ministerului Afacerilor Interne, este nevoie de angajați de înaltă calificare, al căror grad de educație depinde nu numai de abilitățile intelectuale, ci și de intensitatea realizării potențialului moral al acestora. În sensul dat, studenții instituțiilor speciale de învățământ superior cu profil polițienesc trebuie să aibă o dorință sinceră de a aduce beneficii statului lor, inclusiv prin prevenirea și combaterea crimei organizate, a corupției și a ilegalităților în general, deci trebuie să își asume responsabilitatea pentru soarta patriei lor, cu alte cuvinte – să fie patrioți.

Actualitatea problematicei acestui studiu constă în faptul că formarea conștiinței patriotice a tinerei generații constituie o resursă incontestabilă de dezvoltare a întregii societăți moldovenești, o garanție a autoorganizării și autoreglementării acesteia în viitor.

Astfel, au apărut premise obiective pentru studierea determinantilor psihosociali ai formării conștiinței patriotice a tinerilor, a căror identificare este necesară pentru fundamentarea atitudinilor, scopurilor, conținutului, sarcinilor, condițiilor și metodelor de asigurare a procesului formativ în creșterea și educația tinerei generații care este condiționată de interesele societății actuale, ale instituțiilor sociale și ale statului, precum și de interesele individului însuși, care într-o anumită perioadă de vârstă experimentează procesele de autoidentificare și de căutare a modului propriu de integrare în spațiul public.

Gradul de studiere a temei de cercetare. Diverse aspecte ale fenomenului patriotismului, ale conștiinței patriotice au fost abordate atât de cercetătorii autohtoni, cât și de cei străini. În știința autohtonă, fenomenul patriotismului a fost studiat în principal în cadrul filosofiei, pedagogiei, sociologiei și al politologiei.

Problema formării patriotismului își are originea în adâncul secolelor. Marile minți ale Antichității – Platon (*Statul, Legile*) și Aristotel (*Politica*) – considerau patriotismul veriga principală în sistemul de îndrumări morale al membrilor societății. Ei considerau că un bun cetățean este o persoană patriotică, care respectă legile, care depune toate eforturile pentru a-și îndeplini misiunea în societate.

Conceptul de patriotism a pătruns în lucrările reprezentanților gândirii filosofice – I. Kant, G. Hegel ș.a., - care considerau patriotismul un principiu moral și politic important pe care se construiește statul.

Idei profunde despre conținutul conceptului de „patriotism” și despre perspectivele dezvoltării acestuia au fost exprimate la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea de filosofi precum И.А. Ильин, В.С. Соловьев, Н.А. Бердяев, С.Н. Булгаков și alții.

Problemele de determinare a esenței și a conținutului conceptelor de „patriotism” și de „conștiință patriotică” sunt abordate în lucrările unor autori precum В.И. Лутовинов, И.Ф. Ширшов, А.Н. Вырщиков, Н.Б. Кусмарцев, А.Н. Малинкин, Н.С. Мухаметшина și alții.

Una dintre particularitățile patriotismului este rolul semnificativ al factorului emoțional în formarea și dezvoltarea acestuia. Sentimentele constituie una dintre principalele categorii ale psihologiei, care a fost studiată pe larg de psihologii din străinătate. O contribuție deosebită la cercetarea sentimentelor au avut-o S. Freud, П.М. Якобсон, С.Л. Рубинштейн, И.С. Кон, В.И. Додонов ș.a.

Mulți cercetători poziționează patriotismul, în primul rând, ca o orientare valorică, un ideal.

Potrivit unor cercetători străini, precum В.В. Дулин, А.С. Калюжный, И.Ф. Харламов ș.a., patriotismul este strâns legat de componentele valorice ale conștiinței.

Explicarea unor definiții legate de studierea problemei date a fost dată și în lucrările unor autori autohtoni, precum S. Rusnac, A. Calancea, O. Paladi, D. Antoci.

Un aport notabil la studierea problemei educației militar-patriotice a tinerilor se conține în lucrările autorilor din Republica Moldova: S. Carp, Gh. Chirița, T. Carp, E. Gîrbu, I. Corman, V. Gobjilă, A. Budevici, N. Vicol., Z. Stanciuc, N. Silistraru, N. Iorga, precum și în lucrările autorilor străini: В.В. Дулин, А.Н. Вырщиков, И.Ф. Харламов, А.С. Калюжный, В.И. Лутовинов.

În lucrare sunt folosite conceptele cercetătorilor străini, care abordează problema patriotismului și disting diferite tipuri de patriotism (E. Lewin, R. Kosterman, S. Feshbach, R.T. Schatz, E. Staub, H. Lavine, И.М. Кузнецов, О.Е. Хухлаев Е.А, Александрова și alții).

Sunt folosite, de asemenea, rezultatele unor studii științifice care reflectă particularitățile identității etnice a grupurilor etnice din Republica Moldova la diferite etape de dezvoltare de vârstă (S. Rusnac, I. Caunenco, L. Gasper, L. Horozova, N. Ivanova etc.), cercetările privind problemele tineretului într-o societate de tranziție (V. Blajko).

De asemenea, în lucrare sunt folosite conceptele cercetătorilor străini privind identitatea civică și etnică a personalității (M.H. Johari, B.A. Ядов, A.B. Кузнецова, E.A. Кублицкая, Т.Г. Стефаненко, Г.У. Солдатова, Н.М. Лебедева, А.Н. Татарко și alții).

În lucrările pedagogice, un aport considerabil în educația patriotică a tinerilor a fost adus de autorul В.А. Сухомлинский.

Baza teoretică și metodologică a studiului au constituit-o și conceptele fenomenelor cercetate: abordările axiologice ale studiului personalității (M. Rokeach, S. Schwartz, A. Maslow, V. Frankl, G. Allport, Б.Г. Ананьев, Б.С. Братусь, А.Н. Леонтьев, Д.А. Леонтьев, К.А. Абульханова-Славская, ș.a.); conceptul de bunăstare subiectivă a individului – satisfacție de calitate a vieții (N. Bradburn, E. Diener, A. Waterman, C. Ryff și alții); convingerile fundamentale ale personalității (R. Janoff-Bulman, О. Кравцова și alții); ideile despre dezvoltarea și formarea personalității în perioada de tinerețe (V. Mocanu, A. Tarnovschi, C. Dolinschi, J. Racu, E. Erikson, A. Rean, И.С. Кон, Б.Г. Ананьев, etc.); studiile teoretice și practice ale problemei patriotismului tineretului (D. David, А.Н. Выршиков, Н.С. Мухаметшина, А.В. Кузнецова, E.A. Кублицкая, А.Н. Алинкин ș.a.); psihologia conștiinței (Г.В. Акопов).

Determinantele psihosociale ale patriotismului au fost studiate în doar câteva lucrări de psihologie (В.А. Кольцова, В.А. Соснин, А.А. Гостев).

Astfel, actualitatea acestui studiu este determinată de cercetarea insuficientă a fenomenului de conștiință patriotică a personalității și a determinanților psihosociali ai formării acestui fenomen.

Problema supusă cercetării se nuanțează prin faptul că lipsa de claritate a orientărilor valorice și normelor de comportament în rândul tinerilor din Republica Moldova, cauzată de transformările socioeconomice actuale, reprezintă o provocare pentru educația patriotică. Astfel, esența cercetării constă în găsirea răspunsului la următoarea întrebare: Care sunt principalii factori psihosociali care influențează formarea conștiinței patriotice la tinerii din Republica Moldova și cum pot fi aceștia integrați eficient în procesul educațional pentru a depăși aceste provocări?

Scopul cercetării constă în identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Obiectivele cercetării:

Pentru a atinge scopul studiului și a verifica ipotezele propuse, au fost formulate următoarele obiective:

1. Analizarea gradului de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională și internațională, pentru a identifica lacunele existente și a fundamenta cadrul teoretic al cercetării;

2. Identificarea conținutului și structurii procesului de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, stabilirea criteriilor și nivelurilor de dezvoltare a acesteia, inclusiv influența tradițiilor militare;

3. Explorarea empirică a conținutului conștiinței patriotice a tineretului studios de la Academia „Ștefan cel Mare” și identificarea principalelor tipuri de patrioți în baza datelor obținute.

4. Elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative;

5. Formularea concluziilor și recomandărilor pe baza rezultatelor obținute, precum și elaborarea conceptelor de „conștiință patriotică” și „imaginea personalității unui patriot,” cu semnificație științifică și practică pentru rezolvarea problemei studiate.

Ipoteza de cercetare. Conștiința patriotică a tinerilor este determinată de sfera valorică, identitatea etnică și convingerile fundamentale ce țin de atitudinea față de sine, față de lumea care ne înconjoară, precum și de toleranța față de incertitudine. Un program de training structurat pe aceste dimensiuni poate contribui semnificativ la dezvoltarea acesteia, consolidând simțul responsabilității, dragostea și mândria față de țară.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Metodologia cercetării se bazează pe un șir de abordări teoretice fundamentale și pe rezultatele cercetării empirice în psihologia socială, etnică și psihologia relațiilor dintre grupuri, psihologia personalității și a educației.

Psihologia socială analizează comportamentul și activitățile oamenilor determinate de includerea lor în grupuri sociale, precum și conceptele legate de identitatea socială, etnică. În acest context, este necesar să îi remarcăm pe: E. Erikson („*Identity Youth and Crisis*”¹); H. Tajfel, J.C. Turner („*The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*”²); M. Sherif („*The Psychology of Social Norms*”³).

Psihologia personalității studiază personalitatea și diversele procese și diferențe individuale; coordonează imaginea individului în relațiile sale cu lumea, viața, societatea și alți oameni, care au fost abordate de către: S. Freud („*A General Introduction to Psychoanalysis*”⁴); G. Allport („*Personality A Psychological Interpretation*”⁵).

Psihologia educației cercetează și analizează procesul de dobândire a cunoștințelor, abilităților, deprinderilor, normelor și principiilor morale, precum și formarea viziunii asupra lumii, a convingerilor, a obiceiurilor în condițiile activităților educaționale și de instruire. A.C. Макаренко („*Воспитание гражданина*”⁶); В.А. Сухомлинский („*Сердце отдаю детям*”⁷), („*Рождение гражданина*”⁸); И.Ф. Харламов („*Педагогика*”⁹).

¹ ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton, 1968 (1994). 336 p. ISBN 0-393-31144-9.

² TAJFEL, H., TURNER, J. C. *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. In: *Political psychology: Key readings*. [citat 21 octombrie 2024]. Disponibil: [https://christosaioannou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf\(2004\)](https://christosaioannou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf(2004)).

³ SHERIF, M. *The Psychology of Social Norms*. New York, 1936. [citat 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790007.ca.archive.org/0/items/in.ernet.dli.2015.264611/2015.264611.The-Psychology.pdf>.

⁴ FREUD, S.A. *General Introduction to Psychoanalysis*. New York, 1920. [citat 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790004.ca.archive.org/0/items/generalintroduc1920freu/generalintroduc1920freu.pdf>.

⁵ ALLPORT, G. *Personality A Psychological Interpretation*. New York, 1937. [citat 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.155561/page/n25/mode/2up>.

⁶ МАКАРЕНКО, А.С. *Воспитание гражданина*. Москва: «Просвещение», 1978. 147 с.

⁷ СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Сердце отдаю детям*. 4-ое издание. Киев: Радянська школа, 1973. 288 с. [citat 27 decembrie 2022]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/3801993/>.

⁸ *Idem*. *Рождение гражданина*. 3-е издание. Пер. с укр. Дангуловой Н. Москва: «Молодая гвардия», 1979. 335 с.

Această abordare a problemei ne-a permis să evidențiem câteva **concepte de bază**:

1. Conștiința patriotică a personalității este o formare unitară foarte complexă, ce reprezintă totalitatea cunoștințelor despre rădăcinile genetice ale personalității, conștientizarea realității sociale înconjurătoare, a perspectivelor dezvoltării ei, obiectivul de a fi disponibilă pentru slujirea cu devotament a Patriei sale ca o tendință dominantă a personalității în contextul perspectivelor existenței ei (А.А. Бирюков, М.П. Бузский, А.К. Быков)¹⁰.

2. Conștiința patriotică este unul dintre elementele hotărârii unei persoane de a servi Patria, care constituie o reflectare subiectivă a realității obiective (А.Н. Выршиков, Н.Б. Кусмарцев)¹¹.

3. Patriotismul este un fenomen psihologic și sociopsihologic complex, multivariat, foarte divers și ambiguu, cuprinzând trei aspecte: *cognitiv* (cunoștințe, idei), *emoțional* (atitudini, sentimente) și *comportamental* (pregătirea pentru acțiune, obiectivul și acțiunea); patriotismul reprezintă o componentă fundamentală a identității naționale a poporului, exprimată în sentimentul de dragoste, mândrie și devotament față de patrie, istoria, cultura, tradițiile și modul ei de viață, în sentimentul de datorie morală de apărare a patriei și recunoașterea valorii intrinseci a altor comunități umane și a dreptului lor la identitate și existență fără confruntare cu ele (В.А. Кольцова, В.А. Соснин)¹².

În prezenta teză de doctorat au fost aplicate următoarele **metode** de cercetare:

Teoretice: analiza surselor psihosociale și a literaturii științifice și metodologice privind problema studiată; compararea, sistematizarea și generalizarea datelor; construirea modelului variabilelor de cercetare.

Empirice: chestionarul de valori *PVQ-R2* (profilul personalității) (Sh. Schwartz, 2012); chestionarul „*Percepția despre patriotism*” (И.М. Кузнецов); scala convingerilor fundamentale a lui R. Janoff-Bulman (adaptat de О. Кравцова); testul de diagnosticare a relațiilor (TDR) (Г.У. Солдатова, 1998); Chestionarul integrativ al competenței interculturale (О.Е. Хухлаев); metoda „*Toleranța față de incertitudine*” (Е.П. Белинская); chestionarul „*Conștiința patriotică*” (С.М. Наumenko); metoda asociațiilor verbale libere despre „patriotism”.

Metode statistico-matematice de prelucrare descriptivă și inferențială a datelor și analiză cantitativă, calitativă și comparativă. În scopul prelucrării datelor statistice a fost utilizat programul statistic SPSS 25.0. La etapa stabilirii diferențelor dintre grupurile cercetate a fost utilizat indicatorul statistic ANOVA și testul Wilcoxon.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza conține: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 259 de titluri, 3 anexe, 157 de pagini de text de bază, 25 de tabele și 5 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

⁹ ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям*. Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN: 5-8297-0004-2.

¹⁰ БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика. 2-е изд. доп. и перераб. Под общ. ред. Выршикова, А.Н. Волгоград: «Панорама», 2008. 718с. ISBN 978-5-91497-030-4.

¹¹ ВЫРШИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе*. Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2006. 172 с.

¹² КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. Социально-психологические проблемы патриотизма и особенности его воспитания в современном российском обществе. В: *Психологический журнал*. 2005, Том 26, № 4, с. 92. ISSN 0205-9592.

SINTEZA CAPITOLELOR

Capitolul 1, „Abordări teoretico-metodologice ale formării conștiinței patriotice” este axat pe argumentarea alegerii temei de cercetare. Astfel, literatura vastă reliefează cu multă claritate demersurile investigative spre înțelegerea amănunțită a conceptelor de *patriotism* și *conștiință patriotică*. Pentru a evalua corect abordările conceptuale ale formării conștiinței patriotice, precum și modalitățile de dezvoltare a forțelor interioare ale omului, care determină formarea acestuia ca cetățean, ne vom concentra asupra modului în care unii autori examinează problemele legate de tematica studiului nostru și vom începe, în primul rând, cu conceptele generale cu privire la „patriotism”.

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române moderne, prin „patriotism” se înțelege dragostea și devotamentul față de patrie și de popor; faptul de a fi gata de luptă și de jertfă pentru interesele patriei¹³.

Cuvântul *patriotism* vine din grecescul „πατρίς” (patris) – patrie¹⁴ și este definit ca: „Dragostea pentru patrie, atașamentul față de pământul natal, limbă, cultură, tradiții”¹⁵, „Un sentiment de apartenență la o comunitate națională, la o patrie și la grupul de oameni care o compune sau care se consideră parte a aceleiași comunități sau a aceleiași patrii”¹⁶.

Patriotismul este determinat în mod obiectiv de existența unor patrii ca entități distincte, cu particularități socioculturale specifice. Constituirea popoarelor și a națiunilor a avut loc în limitele unui spațiu geografic, fapt care a generat un anumit segment de reuniune între membrii colectivității respective și a condus la conturarea unui sentiment de apartenență față de acel spațiu. De aici rezultă că patriotismul este o stare a omului într-o existență socială concretă, în dubla sa ipostază – istorică și actuală. Cele două dimensiuni se prezintă într-o relație de complementaritate, ce se amplifică și se îmbogățește cu noi nuanțe pe măsura înaintării în istorie, a scurgerii prezentului din și în trecut¹⁷.

După cum se poate vedea, conceptul de „patrie” este direct legat de conceptul de „patriotism”, bazat pe dragostea pentru ea. Patria presupune „mediul politic, cultural și social dat în care trăiește și muncește un popor”¹⁸.

Patriotismul, fiind un fenomen multilateral și multiaspectual, reprezintă un complex de proprietăți și caracteristici, care se manifestă în diferite moduri la diferite niveluri de funcționare a sistemului social¹⁹.

¹³ *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. p. 591.

¹⁴ *Большая Российская энциклопедия. В 35 томах. Том 25*. Отв. ред. Кравец, С.Л. Москва, 2014. с. 456. ISBN 978-5-852-70320-6.

¹⁵ *Новый иллюстрированный энциклопедический словарь*. Под редакцией Бородулина, В.И., Горкина, А.П. Москва: «Большая Российская энциклопедия», 2005. с. 544. ISBN 5-85270-259-5.

¹⁶ MÂRZA, R. *Despre patriotism*. [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://www.contributors.ro/despre-patriotism/>

¹⁷ VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. Contextualizarea metodologică a educației patriotice și a valorificării sentimentului patriotic. În: *Perspective metodologice de formare/ dezvoltare a competențelor disciplinare ale elevilor în context axiologic: Culegere de articole*. Chișinău: Tipografia „Cavaioli”, 2015. p. 131. ISBN 978-9975-48-087-1.

¹⁸ IFRIM, I. Renașterea patriei „prin noi înșine”. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 27 octombrie 2023. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2023, p. 166. ISBN 978-9975-175-50-0.

¹⁹ CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, p. 261. ISSN 2587-344X.

Acest caracter psihosocial al patriotismului este analizat la două niveluri de către autorii В.А. Кольцова și В.А. Соснин - *personal* și *macrosocial*. Ei remarcă diferite proprietăți și caracteristici ale patriotismului la fiecare nivel. La nivelul subiectului de acțiune, patriotismul poate fi caracterizat ca un element al substructurii sale individuale și poate fi referit la domeniul stărilor emoționale superioare și al caracteristicilor personale stabile (norme de comportament, valori, criterii de evaluare a fenomenelor sociale, convingeri) . La nivelul macrosocial – al poporului, societății – patriotismul apare ca o substructură a conștiinței sociale, incluzând sentimentele, stările de spirit, stereotipurile etnice, atitudinile față de poporul și națiunea sa, normele și valorile naționale²⁰. Trăsătura de bază a unei astfel de conștiințe naționale constă, deci, în aceea că promotorii acesteia recunosc drepturile egale ale tuturor popoarelor la identitate, fără a le impune altora, inclusiv prin forță, viziunile, normele și valorile proprii.

А.Н. Выршиков și М.Б. Кусмарцев analizează esența și conținutul conceptului de „conștiință patriotică”. În opinia acestora, conștiința patriotică este unul dintre elementele hotărârii unei persoane de a servi Patria, care constituie o reflectare subiectivă a realității obiective²¹.

În vederea determinării mai exacte a conținutului noțiunii de „conștiință patriotică”, este necesar să începem cu definirea conceptului de „conștiință”.

Conștiința, fiind nivelul superior al ogîndirii și reglării psihice, este proprie doar omului ca ființă socială. Din punct de vedere practic, conștiința se prezintă ca un ansamblu de forme sentimental-mintale, ce se află într-o continuă schimbare, care apar nemijlocit la subiect în lumea sa lăuntrică, anticipând activitatea sa practică²².

Психолог С.Л. Рубинштейн consideră conștiința umană o categorie psihologică, o unitate dintre subiectiv și obiectiv, experiență și cunoaștere²³. Conștiința este o formă de reflecție psihică, adică proprietatea omului de a activa mintal, care constituie, în primul rând, rezultatul condițiilor socioistorice ale omîirii și ale muncii²⁴.

Prin urmare, conștiința patriotică a individului este o formațiune holistică complexă, ce reprezintă o combinație de cunoștințe despre rădăcinile genetice ale individului, înțelegerea realității sociale înconjurătoare, perspectivele dezvoltării acesteia, stabilirea pregătirii pentru slujirea devotată Patriei ca aspirație predominantă a individului în contextul perspectivelor existenței sale²⁵.

În societatea modernă, aflată în transformare, dorința sinceră de a fi util Patriei sale și înțelegerea responsabilității personale pentru soarta ei sunt inerente acelor cetățeni ai țării (în special din generația tânără) care și-au format conștiință patriotică.

Astfel, soluționarea problemei formării conștiinței patriotice a individului și a societății în ansamblu este posibilă datorită influenței unei combinații de factori.

Un factor aparte al formării conștiinței patriotice este cel al *unității istorice*. А.Н. Малинкин înțelege prin unitate istorică, în primul rând, o unitate a destinului unui popor sau stat

²⁰ КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. *Op. cit.*, p. 92.

²¹ ВЫРШИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Op. cit.*, p. 172..

²² МАКЛАКОВ, А.Г. *Общая психология: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2007. с.72. ISBN 978-5-272-00062-0.

²³ РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Бытие и сознание*. СПб.: «Питер», 2012. 288 с. ISBN 978-5-459-00889-0.

²⁴ МАКАРОВА, И.В. *Психология: конспект лекций. 2-е изд. доп.* Москва: «Юрайт», 2010. с. 57. ISBN 978-5-9916-0642-4.

²⁵ БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Op. cit.*

în momente de bucurie sau de tristețe. Acesta este rezultatul trăirilor comune și percepțiilor victoriilor și ale înfrângerilor, parcurgerii de către un popor a căii istorice pe un teritoriu geografic. Unitatea celor trăite se transmite din generație în generație, astfel creându-se o memorie socioistorică a unui popor, o tradiție, cutumă etc.²⁶

În lucrările științifice moderne, există o viziune susținută de majoritatea cercetătorilor, precum că sentimentul de patriotism se află într-o conexiune strânsă cu identificarea persoanei în raport cu o țară concretă, un popor, cultură, religie etc.

Identitățile etnică și civică sunt cele mai importante domenii de cercetare din cadrul autodeterminării sociale a unui individ într-o societate aflată în transformare. În această ordine de idei, „*identitatea etnică* este conștientizarea, perceperea, evaluarea emoțională, experimentarea apartenenței sale la o comunitate etnică. Sensul acestui concept este reflectat în cel mai bun mod anume prin termenul de *experimentare*, experimentare de către individ a relației dintre «eu» și mediul etnic – a identității sale cu o comunitate etnică și separarea de alte comunități, a autodeterminării în spațiul social în raport cu multe grupuri etnice”²⁷.

Republica Moldova, din punct de vedere etnic, este un stat multinațional, unde, în anumite regiuni, există și funcționează desigur mentalitatea națională. În aceste condiții, conștiința patriotică are diferite fațete.

Cercetarea problemelor identității etnice în Republica Moldova are loc destul de complet și se desfășoară în următoarele direcții: *Formarea și dezvoltarea identității etnice la diferite grupe de vârstă* (I. Caunenco²⁸; L. Gașper²⁹; N. Caunova³⁰; N. Ivanova³¹; L. Horozova³² etc.); *Percepția interetnică, relațiile interetnice, conștiința națională* (S. Rusnac³³; I. Caunenco, L. Gașper³⁴ ș.a.).

Problema importantă a percepției etnosociale a fost abordată într-un studiu empiric al psihologului social S. Rusnac. În acest studiu autoarea a relevat influența asupra percepției etnosociale a unor factori precum istoria relațiilor dintre grupurile etnice, care pot influența negativ imaginea „Celuilalt”, precum și caracteristicile culturii și ale situației sociale³⁵.

²⁶ МАЛИНКИН, А.Н. Социальные общности и идея патриотизма. В: *Социологический журнал*. 1999, №3/4, с. 100. ISSN 1562-2495.

²⁷ СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология: практикум*. Москва: «Аспект Пресс», 2006. с.6. ISBN 5-7567-0418-3.

²⁸ КАУНЕНКО, И.И. В поисках этнической идентичности или становление этнической психологии в Республике Молдова. În: *Prolegomene din istoria psihologiei în Republica Moldova*. Materialele Conferinței științifice internaționale, 4 mai 2018. Iași, România, Moldova, 2018, p. 61. ISBN 978-973-8483-84-2.

²⁹ GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2008. 202 p.

³⁰ КАУНОВА, Н.Г. Изучение культурных ценностей цыганской молодежи Молдовы. В: *Теоретические проблемы этнической и кросскультурной психологии. Том 2*. Материалы Пятой Международной научной конференции, 27-28 мая 2016 г. Смоленск: Изд-во Смоленского гуманитарного университета, 2016, с. 299-234.

³¹ ИВАНОВА, Н. Особенности этнической самоидентификации детей и подростков г. Кишинева. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2008, nr.3, pp. 256-262. ISSN 1857-2049.

³² ХОРОЗОВА, Л.Ф. *Этническая идентичность студенческой молодежи в условиях трудовой миграции населения АТО Гагауз Ери*: диссертация на соискание учёной степени доктора психологии. Кишинэу, 2017. с. 16.

³³ RUSNAC, S. *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 1995. 237 p.

³⁴ КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Социально-психологические аспекты проблемы становления этнической идентичности подростков и юношей в Молдове. În: *Dunărea-Nistru: Omul și societatea. Anuar*. 2007, vol.I, pp. 262-281.

³⁵ RUSNAC, S. *Op. cit.*

Este clar că identificarea reprezentanților tuturor grupurilor etnice care locuiesc în Republica Moldova cu o etnie sau alta le permite acestora să trăiască un sentiment de apartenență, contribuie la autoidentificare, servește ca sursă de autoexprimare și ca regulator principal al comportamentului etnic.

O contribuție semnificativă la cercetarea problemei îi revine cercetătoarei I. Caunenco care mulți ani la rând își apleacă atenția asupra fenomenului identității etnice a diferitelor grupuri etnice și de vârstă din Republica Moldova – moldoveni/români, ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari. Statutul social – școlari, studenți, adulți. Cercetările efectuate de autor acoperă diverse regiuni ale țării³⁶.

Totodată, mulți cercetători poziționează patriotismul, în primul rând, ca o orientare valorică, un ideal.

Conform autorului В.В. Дулин, patriotismul este una dintre cele mai importante, esențiale valori care exprimă atitudinea omului față de Patria sa și care determină cel mai înalt nivel al dezvoltării sale în procesul de activitate în folosul țării³⁷.

Valorile sunt comenzile etice care guvernează acțiunile oamenilor, constituie un indicator al sensului pe care oamenii îl acordă acțiunilor lor³⁸.

În viziunea lui P. Popescu-Neveanu, conceptul de „valoare” reprezintă o însușire, un criteriu, o reprezentare, un produs, în fond ca obiectivare a esenței umane³⁹. Valorile nu sunt direct observabile, ele conțin elemente cognitive, afective și conative, nu operează independent de individ și de câmpul social, se referă la standardele dezirabilului, sunt organizate ierarhic în sistemul personalității și relevante pentru comportamentul real⁴⁰.

Cercetătorii S. Schwartz și W. Bilsky au elaborat o clasificare a valorilor⁴¹ care includ cinci particularități formale: 1) Valorile sunt acceptări și convingeri; 2) Valorile au de a face cu stările finale dorite sau cu comportamentul; 3) Valorile sunt condiționate de o anumită situație; 4) Valorile guvernează alegerea sau evaluarea oamenilor, comportamentul și evenimentelor; 5) Valorile sunt ordonate în funcție de importanța lor relativă pentru subiect^{42, 43}.

Pe lângă aceste particularități formale ale valorilor, conținuturile lor semnificative pot fi definite ca reprezentări cognitiv-emoționale a trei tipuri de nevoi umane universale: 1) nevoile biologice ale indivizilor; 2) nevoile de interacțiune socială; 3) nevoi legate de supraviețuirea și bunăstarea grupurilor sociale⁴⁴.

³⁶ КАУНЕНКО, И.И. *Op. cit.*, p. 61.

³⁷ ДУЛИН, В.В. *Педагогическое управление процессом подготовки офицеров запаса на военных кафедрах*: диссертация кандидата педагогических наук. Ставрополь, 2004. с. 124.

³⁸ CHIRIȚA, O. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, p. 190. ISBN 978-9975-175-46-3.

³⁹ POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Editura „Albatros”, 1978, p. 768.

⁴⁰ PALADI, O. Interacțiunea dintre valori și fenomenele psihologice. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr.3, p. 16. ISSN 1857-2502.

⁴¹ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. Уточненная теория базовых индивидуальных ценностей: применение в России. В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2012, № 2, Том 9, с. 45. ISSN 1813-8691.

⁴² SCHWARTZ, S.H., BILSKY, W. Toward a universal psychological structure of human values. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, no.53, pp. 550-562. ISSN 0022-3514.

⁴³ Концепция Шварца-Билски. [цитат 23 noiembrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/7_178785_kontseptsiya-shvartsa-bilski.html.

⁴⁴ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 47.

Toate aceste nevoi universale sunt satisfăcute, într-o măsură sau alta, prin realizarea diferitelor tipuri motivaționale, care sunt formate de anumite valori ale personalității. Ele stabilesc direcția acțiunilor specifice ale omului și în sens mai larg, întreaga activitate a vieții sale.

Psihologul I. Caunenco a cercetat valorile culturale ale tineretului studios din Moldova și a relevat importanța valorilor atât individualiste, cât și colectiviste. Valorile unei orientări individualiste au cuprins respectul de sine, independența, atingerea succesului, libertatea, alegerea propriilor scopuri. Aceste valori servesc creșterii și dezvoltării personale. Cel mai mare acord în rândul tinerilor moldoveni s-a constatat cu privire la valorile protecția familiei și sănătatea, iar cu privire la alte valori, precum creativitatea, diversitatea vieții etc., dispersia a fost destul de joasă⁴⁵.

Din cele relatate mai sus rezultă că „valorile” sunt linii directoare, scopuri, idealuri care există în mintea fiecărui om, cu care omul sau un grup social își corelează acțiunile.

În urma analizei literaturii de specialitate, specificăm că **problemă de cercetare** se nuanțează prin aceea că, *lipsa de claritate a orientărilor valorice și normelor de comportament în rândul tinerilor din Republica Moldova, cauzată de transformările socioeconomice actuale, reprezintă o provocare pentru educația patriotică*. Astfel, esența cercetării, constă în găsirea răspunsului la următoarea întrebare: *Care sunt principalii factori psihosociali care influențează formarea conștiinței patriotice la tinerii din Republica Moldova și cum pot fi aceștia integrați eficient în procesul educațional pentru a depăși aceste provocări?*

În contextul celor menționate, **scopul cercetării** s-a accentuat pe identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Prin urmare, principalele direcții de cercetare în vederea **soluționării problemei** enunțate se concentrează pe: 1) identificarea factorilor psihosociali determinanți ai conștiinței patriotice și evaluarea nivelului de manifestare a componentelor sferei valorice și a identității sociale; 2) stabilirea tipurilor distincte de patriotism și definirea conceptului de „imagine a personalității unui patriot”; 3) elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative etc.

Capitolul 2, „Studiul empiric al factorilor psihosociali ai formării conștiinței patriotice a tineretului studios” reprezintă demersul investigațional, în **scopul** studierii particularităților psihosociali ale formării conștiinței patriotice la tineri în societatea tranzitivă. În acest sens, au fost utilizate abordări de ordin practic, cantitative și calitative, pentru a investiga: sfera valorică (chestionarul PVQ-R2, elaborat de Sh. Schwartz, 2012)⁴⁶; Percepția despre patriotism (chestionarul elaborat de И.М. Кузнецов)⁴⁷; Scala convingerilor fundamentale al lui

⁴⁵ КАУНЕНКО, И.И. Культурные ценности молодежи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ed. 12. Materialele Conferinței științifice, 28-29 mai 2020. Chișinău, 2020, p. 284. ISBN 978-9975-52-215-1.

⁴⁶ ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. *Op. cit.*, p. 51.

⁴⁷ КУЗНЕЦОВ, И.М. Вариативность дискурсов патриотизма в повседневном сознании россиян. В: *Власть*. 2016, № 7, Том. 24, с. 165. ISSN 2071-5358.

R. Janoff-Bulman (adaptat de O. Кравцова)⁴⁸; Toleranța față de incertitudine (metoda elaborată de Е.П. Белинская); componenta emoțional-evaluativă a identității etnice („*Testul de diagnosticare a relațiilor*”, elaborată de Г.У. Солдатова, 1998)⁴⁹; capacitatea individului de a funcționa eficient atunci când comunică cu reprezentanți ai diferitelor culturi și în diferite medii culturale (chestionarul integrativ al competenței interculturale”, elaborat de О.Е. Хухлаев)⁵⁰; factorii de formare a sentimentelor patriotice față de țara natală (chestionarul „*Conștiința patriotică*”, elaborat de С.М. Науменко)⁵¹; ideile sociale despre patriotism (metoda asociațiilor verbale libere despre *patriotism*).

Ipoteza experimentală de bază. Conștiința patriotică a tinerilor este influențată de sfera valorică, identitatea etnică, convingerile fundamentale ce țin de atitudinea față de sine, față de lumea care ne înconjoară, de competențe interculturale și toleranța față de incertitudine.

Ipoteze operaționale: 1) Sfera valorică a conștiinței patriotice este caracterizată prin dominarea valorilor deschiderii spre schimbare, autodeterminarea (depășirea Sinelui) și prin valorile de conservare; 2) Conștiința patriotică a tinerilor este influențată de identitatea etnică pozitivă, convingerea în siguranța lumii, competențe interculturale și toleranța față de incertitudine.

Obiectivele cercetării. Pentru a atinge scopul studiului și a verifica ipotezele propuse, au fost formulate următoarele obiective: 1) determinarea viziunilor tinerilor față de patriotism și identificarea grupurilor de patrioți în baza percepției conceptului de „patriot”; 2) determinarea particularităților conștiinței patriotice a tineretului studios pe baza cercetării sferei valorice, a identității etnice, a credinței în siguranța lumii, a competenței interculturale și a toleranței față de incertitudine; 3) analiza caracteristicilor sferei valorice, identității etnice și credinței în siguranța lumii în rândul studenților incluși în diferite grupuri de patriotism; 4) identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice la tineretul studios.

Descrierea eșantionului de cercetare. Cercetarea experimentală de constatare a fost formată din 210 subiecți (68 % de genul masculin și 32 % de genul feminin), cu vârsta cuprinsă între 18-24 ani (M=21, SD=0,88). Statut social – studenții anilor de învățământ I-IV, ai instituției de învățământ superior Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Naționalitatea – moldoveni. Majoritatea studenților locuiesc în mediul urban – 53,8%, iar în cel rural, numărul locuitorilor constituie 46,2 %. Studiul a fost realizat în conformitate cu cerințele etice.

Rezultatele cercetării

Primul pas în realizarea studiului dat a fost determinarea tipurilor de patrioți. Astfel, putem evidenția 4 tipuri: *Patriotism protector* (6,2 %); *Patriotism civic* (70%); *Patriotism constructiv* (7,6 %); *Patriotism emoțional-constructiv* (7,1 %).

⁴⁸ ШАЙГЕРОВА, Л.А., ПРОКОФЬЕВА, Т.Ю., КРАВЦОВА, О.А., СОЛДАТОВА, Г.У. *Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности*. Под ред. Солдатовой, Г.У. и др. Москва: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. с. 44. ISBN 5-92170030-4.

⁴⁹ СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряженности*: диссертация доктора психологических наук. Москва: Смысл, 1998. 271 с.

⁵⁰ ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. Разработка и адаптация методики «Интегративный опросник межкультурной компетентности». В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2021, № 1, Том 18, с. 71. ISSN 1813-8691.

⁵¹ НАУМЕНКО, С.М. *Социально-психологические детерминанты формирования патриотического сознания молодежи*: диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2013. с. 150.

Totodată, evidențiem un grup de subiecți care nu a putut fi atribuit niciunui dintre tipurile de patrioți, deoarece subiecții au făcut alte alegeri, oferind răspunsuri ambigue. Un astfel de grup, în opinia noastră, este atribuit la categoria *Altele* (9 %). Acest grup, având o frecvență mai mică de 3% pentru fiecare răspuns, este lipsit de caracterul informativ și în studiul empiric nu va fi luat în considerație.

Patriotismul protector este orientat spre protejarea țării și a mediului sociocultural al acesteia. Adepții variantei protectoare a patriotismului posedă un potențial înalt de consolidare în țara lor, ceea ce, se datorează faptului că în viziunea lor conceptul „Patrie” este mai puternic și se asociază cu conceptul de „statalitate proprie” („teritoriu propriu”)⁵². Potențialul de consolidare al convingerilor patriotice este semnificativ mai înalt în rândul persoanelor care aleg anume varianta protectoare. Pentru grupul cu un patriotism protector cel mai important este să păstreze valorile tradiționale ale culturii. Iar modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii.

Patriotismul constructiv este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia. Patriotismul (măsurat în varianta sa constructivă) este legat de variabilele psihologice care promovează comportamentul prosocial: coping constructiv, valorile de egalitate și corectitudine, lipsă de prejudecăți etc.⁵³.

Patriotismul civic se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și simțul profund de responsabilitate civică și toleranță. Totodată, este de menționat că, pe baza răspunsurilor primite la prima întrebare a chestionarului „Conștiința patriotică” (C.M. Hayменко), mai mult de jumătate dintre subiecții din grupul „Patriotism civic” (68%) dau o mare importanță conceptelor de stat și națiune, ceea ce este caracteristic patriotismului civic.

Patriotismul emoțional-constructiv se bazează pe un sentiment profund de dragoste pentru Patrie și popor, cultură, limbă, natură, istorie, rădăcini, pe disponibilitatea de a-și servi țara.

Următorul pas în realizarea studiului dat a fost determinarea expresiei a valorilor de cel mai înalt nivel, cât și valorile individuale din care ele constau. Astfel, cele mai semnificative valori de nivel înalt s-au dovedit a fi „Deschidere spre schimbare” (M=4,99), „Autodeterminare” (M=4,99) și „Conservare” (M=4,78). Valoarea cea mai puțin semnificativă este „Autoafirmarea” (M=4,39). În general, respondenții sunt mai mult concentrați pe autodeterminare și sunt deschiși la schimbare, ceea ce corespunde unui focus social (cu caracteristicile sale inerente de altruism, responsabilitate socială, simț al datoriei, autodeterminare – grijă față de natură, grijă față de ceilalți, toleranță, bunăvoință), precum și creșterii și autodezvoltării. Valorile de „Autoafirmare” sunt mai puțin exprimate. Aceasta înseamnă că pentru respondenți dorința de a controla resursele și de a domina oamenii este mai puțin importantă.

⁵² КУЗНЕЦОВ, И.М. Патриотизм региональной молодежи в социологическом измерении (на примере Пензенской области). В: *Социологическая наука и социальная практика*. 2023, № 2, Том. 11, с. 32. ISSN 2308-6416.

⁵³ АЛЕКСАНДРОВА, Е.А., ХУХЛАЕВ, О.Е., КУЗНЕЦОВ, И.М. *Конструктивный патриотизм в современных социально-психологических исследованиях*. [citat: 25 octombrie 2023]. Disponibil: <https://mgppu.ru/files/galleries/documents/9abb718ae9a224c74668972d290bcd1.pdf>.

Următoarea etapă a studiului a vizat evaluarea diferențelor dintre cele patru grupuri de patrioți în ceea ce privește exprimarea anumitor componente ale valorilor individuale. Astfel, grupul „Patriotism civic”, care este cel mai numeros (constituie 70% din toți cei intervievați), domină următoarele tipuri de valori individuale: *Independență – acțiuni* (M=5,38, SD=0,63); *Bunăvoință – simțul datoriei* (M=5,31, SD=0,62); *Bunăvoință – grijă* (M=5,30, SD=0,70); *Universalism – grijă pentru ceilalți* (M=5,06, SD=0,74). Valorile mai puțin pronunțate în acest grup sunt: *Putere – dominanță* (M=3,59, SD=1,17); *Putere – resurse* (M=4,02, SD=0,93); *Conformism – interpersonal* (M=4,54, SD=0,94).

Celelalte 30% s-au repartizat între grupurile rămase: „Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”, prezentând astfel cel mai mare interes pentru o analiză ulterioară în cadrul studiului nostru.

La subiecții incluși în aceste trei grupuri („Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”) sunt dominante (importante) următoarele tipuri de valori individuale, care le sunt comune: *Bunăvoință – grijă*; *Bunăvoință – simțul datoriei*; *Independență – acțiuni*. Într-o măsură mai mică sunt exprimate astfel de valori precum: *Putere – dominanță*, *Putere – resurse* (Tabelul 2.1).

Tabelul 2.1. Tipurile de valori individuale care domină, într-o măsură mai mare sau mai mică, în toate trei grupuri de patrioți [elaborat de autoare]

Valori	Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD
Bunăvoință (Bunătate) – Grijă	5,51	0,50	5,29	0,43	5,44	0,58
Bunăvoință – Simțul datoriei	5,38	0,62	5,29	0,85	5,66	0,53
Independență – Acțiuni	5,33	0,62	5,33	0,73	5,48	0,53
Realizare	5,30	0,49	4,97	0,55	5,04	0,60
Universalism – Grijă pentru ceilalți	5,17	0,92	5,06	0,85	5,37	0,56
Securitate – Personală	5,12	0,63	5,00	0,84	4,88	0,63
Securitate – Publică	5,10	0,91	5,02	0,70	5,35	0,71
Reputație	5,05	0,71	4,60	0,78	5,22	0,80
Independență – Gânduri	5,00	0,59	5,02	0,49	4,97	0,90
Stimulare	4,97	0,64	4,70	0,61	4,37	1,07
Tradiție	4,94	0,94	4,91	0,60	4,40	1,24
Universalism – Grijă pentru natură	4,94	0,76	4,60	0,51	4,86	1,14
Hedonism	4,79	0,70	4,58	0,78	5,02	0,79
Conformism – Reguli	4,79	1,03	4,89	0,65	5,06	0,79
Universalism – Toleranță	4,74	0,61	4,81	0,60	5,15	0,76
Modestie	4,46	0,94	4,50	0,83	4,66	0,82
Conformism – Interpersonal	4,41	1,08	3,95	0,90	4,00	1,02
Putere – Resurse	3,89	1,12	3,85	0,51	4,20	0,80
Putere – Dominanță	3,74	1,09	3,66	0,79	3,17	0,91

Aceste valori sunt comune pentru toate grupurile de patriotism, care se reflectă în grijă, bunăvoință și susținere față de persoanele apropiate. Totodată, pentru ei contează luarea independentă a propriilor decizii cu privire la viața personală, precum și în posibilitatea de a avea libertate în acțiuni și fapte. Particularitatea dominanței valorilor date poate mărturisi despre caracteristici legate de vârstă, care sunt determinate de caracteristicile fiziologice și psihologice

individuale. Luarea deciziilor de sine stătător este unul dintre elementele din structura activității unei persoane, este o componentă a comportamentului orientat spre realizarea unui scop. Astfel, principala sarcină de viață pentru aceste trei grupuri de patriotism este să decidă asupra realizării personale și profesionale, ci nu dorința de, control sau dominare asupra oamenilor.

În continuare vom descrie în mod separat fiecare grup de patriotism, unde se evidențiază și alte valori importante sau mai puțin importante, în afara celor care sunt comune pentru toate grupurile de patriotism.

Pentru grupul „Patriotism protector” importantă este valoarea *Realizare*, iar pentru grupul „Patriotism emoțional-constructiv” importantă este valoarea *Universalism – grijă pentru ceilalți*.

În consecință, pentru grupul „Patriotism protector” contează autorealizarea în propria țară și în diverse sfere ale acesteia (personală, profesională, socială), iar pentru grupul „Patriotism emoțional-constructiv” contează menținerea armoniei interetnice și dispunerea de către fiecare persoană de drepturi și șanse egale în țara lor.

Totodată, pentru grupurile „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv” este mai puțin atractivă valoarea *Conformism – interpersonal*, care se exprimă printr-un comportament tactic față de oameni. Este important de menționat că, în opinia noastră, aceste rezultate pot fi luate în considerare din punctul de vedere al perspectivelor de viață ale personalității studentului și al atitudinilor profesionale ale acestuia.

Polițiștii efectuează o muncă importantă pentru întreaga societate, de aceea, deja în stadiul de pregătire, studentul dezvoltă anumite atitudini profesionale. O trăsătură caracteristică în activitatea unui viitor polițist este că, spre deosebire de reprezentanții altor profesii, el va fi nevoit adesea să interacționeze cu un contingent special de oameni (criminali, încălcători ai ordinii publice, persoane care duc un mod de viață imoral: alcoolici, narcomani etc.). Astfel, o privire obiectivă asupra a ceea ce se întâmplă în procesul de comunicare cu diferiți oameni nu-i permite întotdeauna polițistului să fie plin de tact.

Analizând rezultatele obținute pentru grupurile de subiecți cu „Patriotism protector”, „Patriotism constructiv” și „Patriotism emoțional-constructiv”, a fost determinată diferență statistic semnificativă la manifestarea valorilor individuale între grupurile „Patriotism constructiv” și cel „emoțional-constructiv”. Între celelalte grupuri de patriotism nu se atestă diferențe statistic semnificative.

În urma analizei comparate a grupurilor de subiecți distribuiți după tipul de patriotism, diferență statistic semnificativă a fost depistată la valoarea numită „Reputație”.

Din datele statisticii, între grupul de subiecți care manifestă „Patriotism emoțional-constructiv” ($M=5,22$, $SD=0,80$) și grupul de subiecți care manifestă „Patriotism constructiv” ($M=4,60$, $SD=0,78$) există diferențe statistic semnificative ($t= 4,6$ $p<0,038$).

În rândul respondenților incluși în grupul *patriotism emoțional-constructiv* indicatorii valorii „Reputație” sunt semnificativ mai mari decât cei din grupul cu *patriotism constructiv*. „Reputația” este o valoare ce caracterizează tendința persoanei spre recunoaștere socială, respect și „onoare a obrazului”, adică exprimă preocuparea pentru o imagine publică. Orientarea spre această valoare se manifestă prin dorința de a se simți important și semnificativ în societate, stimulând dezvoltarea și acceptarea de sine așa cum sunt. Acest lucru contribuie la dezvoltarea încrederii în sine, la creșterea respectului de sine și a motivației pentru obținerea succesului.

Identificarea diferențelor dintre componentele convingerilor fundamentale din cele patru grupuri de patrioți. Componentele convingerilor fundamentale „Valoarea eului propriu” și

„Bunăvoința lumii” sunt predominante în toate grupurile de patriotism, în care valorile medii ale indicatorilor pentru toate scalele se încadrează în limitele normei (valoarea de cel puțin 3,5 puncte reprezintă norma) (Tabelul 2.2).

Tabelul 2.2. Valorile medii și diferențele acestora între componentele convingerilor fundamentale în cele patru grupuri de patrioți [elaborat de autoare]

	Patriotismul civic		Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Valoarea „eului” propriu	4,89	0,86	4,82	0,73	4,75	0,96	4,53	0,64
Bunăvoința lumii	4,43	0,79	4,57	0,79	4,42	0,82	4,46	0,78
Gradul de autocontrol (control asupra evenimentelor ce au loc)	4,31	0,84	4,53	0,84	4,21	0,50	4,30	0,80
Controlabilitatea lumii	4,26	0,83	4,34	0,93	4,32	0,66	4,11	0,68
Gradul de noroc sau de șanse	4,25	0,85	4,05	0,85	4,22	0,71	3,96	0,86
Justețea lumii	4,08	0,89	4,19	0,75	3,98	0,62	3,75	0,67
Bunăvoința oamenilor	3,94	0,85	3,92	0,64	4,09	0,85	4,00	0,79
Aleatorietatea ca principiu de distribuție a evenimentelor care apar	3,48	0,94	3,75	0,80	3,50	0,67	3,93	0,79

Astfel de viziuni optimiste asupra lumii ne permit să afirmăm că pentru tineretul studios, indiferent de grupul de patriotism din care face parte, rezultatul rămâne neschimbat – respondenții sunt capabili să vadă în mediul social actual perspective pentru propria lor dezvoltare și construirea unui viitor în țara lor.

Stereotipurilor etnice ale respondenților incluși în cele patru grupuri de patrioți. În studiul nostru, stereotipurile etnice sunt percepute ca un mecanism de apărare psihologică, care conțin o atitudine emoțional-evaluativă față de grupul său etnic, caracterizând nivelul de pregătire pentru reacțiile comportamentale corespunzătoare în interacțiunile sale.

Tabelul 2.3. Valorile medii ale coeficienților de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) a stereotipurilor etnice ale respondenților incluși în cele patru grupuri de patrioți [elaborat de autoare]

	Patriotismul civic			Patriotismul protector			Patriotismul constructiv			Patriotismul emoțional-constructiv		
	A	S	D	A	S	D	A	S	D	A	S	D
Autoapreciere	0,57	0,30	0,27	0,53	0,34	0,30	0,50	0,35	0,33	0,57	0,28	0,27
Imaginea „Idealul”	0,49	0,40	0,34	0,42	0,47	0,40	0,44	0,46	0,39	0,44	0,47	0,38
Autostereotip	0,65	0,25	0,18	0,64	0,25	0,21	0,61	0,27	0,13	0,75	0,14	0,02

Datele din Tabelul 2.3 demonstrează că subiecții au prezentat rate mari de ambivalență (A), severitate (S) și direcție (D) pentru autostereotip în trei grupuri: „*patriotism civic*”, „*patriotism protector*”, „*patriotism constructiv*”.

Grupul „*patriotism emoțional-constructiv*” prezintă cel mai scăzut indicator de severitate (M=0,14) și direcție (M=0,02), dar și cel mai înalt nivel de ambivalență (M=0,75) în comparație cu cele trei grupuri menționate mai sus.

Analiza rezultatelor obținute ne permite să concluzionăm că, pentru toate grupurile de patriotism este caracteristică atitudinea pozitivă stabilă față de propria comunitate etnică.

Compararea rezultatelor competenței interculturale a respondenților incluși în cele patru grupuri de patrioți. Pe baza rezultatelor obținute privind competența interculturală, au fost identificate scoruri mari la scalele *Stabilitate interculturală* și *Interesul intercultural* în toate cele patru grupuri de patriotism (Tabelul 2.4).

Tabelul 2.4. Indicatorii statistici medii ai competenței interculturale a respondenților din cele patru grupuri de patrioți [elaborat de autoare]

Scala	Patriotismul civic		Patriotismul protector		Patriotismul constructiv		Patriotismul emoțional-constructiv	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Stabilitate interculturală	4,36	0,80	4,01	0,80	4,53	0,85	4,33	0,74
Interesul intercultural	4,17	0,81	4,00	0,66	4,35	0,63	4,13	0,85
Lipsa etnocentrismului	4,12	0,74	3,98	0,76	4,21	0,85	3,97	0,98
Gestionarea interacțiunii interculturale	3,78	0,69	3,76	0,49	3,96	0,62	3,52	0,70

Astfel, pentru subiecți incluși în toate cele patru grupuri de patriotism, stabilitatea interculturală și interesul intercultural pot fi o resursă semnificativă pentru optimizarea relațiilor interculturale. Astfel de relații promovează o atitudine pozitivă față de dialog, toleranță, înțelegere și interacțiune cu oameni din alte culturi (străini, persoane de alte naționalități și/sau grupuri etnice).

Stabilitatea interculturală și interesul intercultural sunt componente importante ale competenței sociale și profesionale a viitorilor angajați ai Ministerului Afacerilor Interne. Pornind de la faptul că Republica Moldova este o țară multinațională, un polițist comunică zilnic cu oameni de diferite culturi și naționalități.

Toleranță față de incertitudine. Analiza rezultatelor obținute ne permite să concluzionăm că subiecții au prezentat un nivel mai scăzut de toleranță față de incertitudine în sfera cognițiilor ($M=33,31$, $SD=4,18$) și a emoțiilor ($M=31,39$, $SD=5,46$), iar componenta comportamentală este dominantă și mai pronunțată ($M=38,50$, $SD=6,60$). Aceste rezultate ne permit să concluzionăm că respondenții manifestă o disponibilitate de a acționa în situații de incertitudine, de a lua inițiativa și de a căuta noi oportunități de dezvoltare, de manifestare a abilităților și aptitudinilor lor în societatea modernă de tranziție.

Identificarea factorilor de formare a sentimentelor patriotice. În baza analizei empirice am putut identifica varietatea de caracteristici ale conceptului „Patrie”, reflectate în conștiința respondenților. Astfel, în fruntea clasamentului se află următoarele aspecte: pământ natal (oraș, sat), locul unde au crescut (54%); locul în care trăiesc oamenii dragi (rude și prieteni) (52%); cultura, tradițiile care le sunt dragi (42%). Circa o pătrime au menționat statul, care le acordă anumite drepturi, dar și le impune anumite obligații –serviciul militar, apărarea patriei (25%).

De asemenea, evidențiem factorii care – în opinia respondenților – au influențat formarea acestor sentimente față de patrie. Primele poziții în clasament au fost ocupate de: părinți (52%); gândurile proprii despre problemele țării (50%); studiile la Academia Ștefan cel Mare (33%).

Trebuie de subliniat că 50% din subiecți au remarcat că se gândesc la problemele țării. În opinia noastră, aceasta dovedește că ei nu sunt indiferenți față de locul în care trăiesc, față de

orașul lor și, în consecință, față de țara lor. Astfel, se observă o stabilitate a identității patriotice a respondenților.

Identificarea ideilor sociale despre patriotism. Metoda asociațiilor verbale libere ne-a permis să interpretăm ideile sociale ale respondenților despre *patriotism* și despre factorii ce influențează procesul de formare a acestuia. Unii dintre cei mai înalți indicatori sunt categoriile: „Calități de patriot” (84,5%); „Patrie” (70,5%); „Calități pozitive” (78,6%) și „Atitudine pozitivă” (63,3%) față de patriotism, precum și „Cultură” (49,7%). Aceste rezultate demonstrează că respondenții tind să asocieze conceptul de patriotism cu calitatea de apărător al Patriei, familiei și statului. De asemenea, ei percep conceptul de patriotism prin prisma sferei emoțional-senzoriale ca o manifestare a dragostei, admirației, mândriei în raport cu patria lor, cu țara și statul lor cu istoria, tradițiile, valorile sale, fapt care, la rândul său, are un efect pozitiv asupra stării psihologice bune, cu o dezvoltare la nivel înalt a identității civice a tinerei generații.

Formarea conștiinței patriotice în rândul studenților Academiei Ștefan cel Mare. Procesul de educare a generației în creștere este strâns legat de schimbarea condițiilor politice și economice ale societății. Schimbarea vieții socioculturale a tinerilor duce la transformarea principiilor procesului educațional din instituțiile de învățământ, însă pregătirea studenților (viitorilor ofițeri) la Academia Ștefan cel Mare a MAI are întotdeauna un caracter pronunțat statal-patriotic, acordându-se o atenție deosebită formării conștiinței patriotice a acestora. Viitorul ofițer este educat astfel încât principalul este serviciul nu prin constrângere, ci din dragoste pentru munca profesională, punându-și inima și sufletul în ea.

Pregătirea corespunzătoare a viitorilor ofițeri trebuie să fie orientată spre stabilirea în conștiință și în sentimente a valorilor, atitudinilor și convingerilor patriotice, a înaltelor calități morale psihosociale și profesionale, a responsabilității pentru soarta Patriei și disponibilității de a o apăra. Una dintre activitățile educaționale care vizează formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei Ștefan cel Mare constă în cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor militare.

Capitolul 3, „Cercetarea experimentală privind dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios”, este consacrat aspectelor privind formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios.

În cursul studiului empiric de constatare am identificat un grup de subiecți care au făcut alte alegeri, pe care l-am numit „Altele”, acești studenți oferind răspunsuri ambigue, conform chestionarului „percepția despre patriotism”, de aceea nu i-am putut atribui unuia dintre tipurile de patrioți. Rezultatele obținute ne-au determinat să căutăm anumite rezerve pentru dezvoltarea calităților lor civice și patriotice.

Astfel, ne-am propus **scopul** să elaborăm și să testăm experimental un program de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice” pe studenți din grupul „Altele”, care să urmărească dezvoltarea conștiinței patriotice, a calităților de cetățean, de patriot cu simțul responsabilității, dragoste și mândrie pentru Patria, țara lor, pentru oameni, limbă și natură.

Obiectivele cercetării experimentale:

1. Elaborarea unui program de formare care vizează dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios din grupul „Altele”.

2. Aplicarea programului „Dezvoltarea conștiinței patriotice” pe cele trei dimensiuni: „cognitiv-informativă”, „emoțional-evaluativă” și „reglator-comportamentală”.

3. Evaluarea eficacității programului de dezvoltare a conștiinței patriotice a tineretului studios din grupul „Altele”.

Ipoteza experimentului formativ: dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios este posibilă dacă aceștia sunt incluși într-un program de instruire special conceput și axat pe autoidentificare (autocunoaștere), înțelegere și experimentare a identității lor sociale (etnice, civile), în legătură cu activitatea profesională.

Descrierea eșantionului de cercetare experimentală. Cercetarea experimentală a fost formată din 18 subiecți din rândul respondenților din cercetarea constatatoare, și anume un grup de subiecți pe care l-am numit „Altele”. Acești subiecți au fost împărțiți în grupul experimental și cel de control. Cu grupul experimental (9 persoane) a fost realizat programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, iar în privința grupului de control (9 persoane) – nu a fost aplicată nici-o intervenție psihologică.

După posibilitate, s-a asigurat omogenitatea (după vârstă, statut social, sex) grupului experimental și a celui de control. Astfel, grupul experimental formativ a constituit un număr de 9 subiecți (genul masculin – 5 și cel feminin – 4), cu vârsta cuprinsă între 21-23 de ani. Aproape în format similar a fost și grupul de control, care, la fel, a constituit un număr de 9 subiecți (genul masculin – 6 și cel feminin – 3), cu vârsta cuprinsă între 20-23 de ani.

În timpul desfășurării cercetării experimentale, toți subiecții și-au dat acordul de a participa la experiment, cu condiția că ei vor rămâne anonimi.

Analiza și interpretarea rezultatelor cercetării

În studiul de control am folosit aceeași tehnică de diagnosticare ca la etapa de constatare a lucrării: chestionarul „Percepția despre patriotism”. Totodată, în scopul analizei calitative a rezultatelor trainingului (evaluare post-formare) a fost folosit „Chestionarul cu opinii” despre programul de formare „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.

Rezultatele studiului în baza chestionarului „Percepția despre patriotism”. Pe baza datelor obținute în urma activităților pe care le-am desfășurat pentru formarea și dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, putem concluziona că în grupul experimental (în care s-au desfășurat ședințele trainingului), spre deosebire de grupul de control, s-au înregistrat *modificări pozitive* ale indicatorilor pentru toți parametrii studiați.

Pentru a evidenția diferențele statistice la grupul de control înainte și după training, a fost aplicat coeficientul statistic Willcoxon, care a permis stabilirea diferențelor pozitive și negative înainte și după training. Astfel, putem menționa că nu există diferențe statistice semnificative între măsurările efectuate ale subiecților incluși în grupul de control. Rezultate semnificative nu se atestă nici la itemii descriptori, nici la rezultatul total (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Măsurarea diferențelor statistice în grupul de control (GC) până și după realizarea programului de training [elaborat de autoare]

	Până M+/- Sd	După	Diferențe pozitive	Diferențe negative	p
Item 1	0,11+/- 0,33	0,11 +/- 0,333	0	0	--
Item 2	0,667+/- 0,5	0,778 +/- 0,44	1	0	--
Item 3	0,33+/- 0,5	0,33 +/-0,5	0	0	--
Item 4	0,44 +/- 0,53	0,44 +/- 0,53	0	0	--
Total	1,556+/-0,53	1,667+/-0,71	1	0	0,317

Analizând rezultatele grupului experimental obținute până și după training putem observa că există diferențe statistice semnificative la itemul 3 și la scorul total obținut la cei 4 item analizați, ceea ce ne permite să afirmăm că intervenția psihologică și-a realizat scopul, stimulând determinarea patriotică a participanților la trening (Tabelul 3.2).

Tabelul 3.2. Măsurarea diferențelor statistice în grupul experimental (GE) până și după realizarea programului de training [elaborat de autoare]

	Până M+/- Sd	După	Diferente pozitive	Diferente negative	p
Item 1	0,22+/- 0,44	0,22 +/- 0,44	0	0	--
Item 2	0,667+/- 0,5	0,778 +/- 0,44	1	0	--
Item 3	0,44+/- 0,53	1,00 +/-0,00	5	0	0,025
Item 4	0,556 +/- 0,53	0,889 +/- 0,53	3	0	--
Total	1,889+/- 0,78	2,889 +/-0,78	9	0	0,003

Rezultatele grupului experimental după realizarea programului de training demonstrează o dinamică pozitivă. Răspunsurile „ambigue” ale subiecților au fost înlocuite cu altele mai „concrete”.

Analizând natura răspunsurilor primite, a devenit posibilă identificarea subiecților din GE cu diferite tipuri de patriotism, ceea ce anterior nu era posibil (Tabelul 3.3).

Tabelul 3.3. Rezultatele răspunsurilor în GE după realizarea programului de training [elaborat de autoare]

Tupuri de patriotism	Itemi	Frecvență (Nr.)
Protector	1, 2, 3, 4	2 (22 %)
Civic	2, 3, 4	4 (44 %)
Constructiv	2, 3	1 (11 %)
Emoțional-constructiv	3, 4	2 (22 %)
Total:		9 (100 %)

Conform rezultatelor obținute, rezultă că grupul *Patriotism civic* este cel mai numeros grup (44 %), celelalte 66 % s-au repartizat între grupurile rămase: *Patriotism protector* (22%), *Patriotism constructiv* (11 %) și *Patriotism emoțional-constructiv* (22 %).

Date similare au fost constatate la etapa experimentală de constatare, unde *Patriotism civic* este la fel cel mai numeros grup (constituie 70% din toți cei intervievați).

„Patriotismul civic” se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

Analiza calitativă a rezultatelor trainingului (evaluare post-formare). Pe baza rezultatelor programului de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, participanții au fost chestionați cu privire la satisfacția, relevanța și utilitatea ședințelor de formare. Chestionarul cu opinii despre programul de formare este anonim și a inclus trei întrebări deschise.

Să analizăm răspunsurile la sondaj. La prima întrebare: „Ce ați aflat nou în urma desfășurării trainingului?” Pe baza răspunsurilor participanților, am concluzionat că aceștia au aflat multe despre ei înșiși și despre colegii lor, despre istoria patriei lor, despre valorile familiale, precum și despre cum se manifestă dragostea față de Patrie. Astfel, la participanți s-a observat interesul și dorința de a-și dezvolta cunoștințele privind memoria istorică a poporului lor și tradițiile patriotice.

La a doua întrebare: „S-au schimbat ideile, convingerile, opiniile Dvs. despre patriotism?”. Participanții la training au remarcat că instruirea le-a conturat o opinie despre patriotism. S-a schimbat atitudinea față de valorile spirituale, morale și sociale, față de calitățile patriotice necesare pentru a fi un adevărat patriot al țării sale.

Răspunsurile primite la ultima întrebare („Ce concluzii ați făcut în urma desfășurării trainingului?”) demonstrează că trainingul este o bună motivație pentru formarea și dezvoltarea calităților patriotice și a conștiinței patriotice a tinerilor.

Un interes deosebit trezește faptul că participanții au evidențiat importanța promovării cunoștințelor despre patriotism în toate instituțiile de învățământ, precum grădinițele, școlile și universitățile din țara noastră.

Analizând toate răspunsurile primite de la participanți, ajungem la concluzia că programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice” le-a permis să privească altfel și să-și schimbe spre bine atitudinea față de Patrie, țară, tradiții, obiceiuri, cultură, limba maternă. Datorită acestui fapt, tinerii își formează și își dezvoltă: conștiința civică; atitudinea grijulie și responsabilitate față de țara natală și poporul ei; tendința de a activa în folosul țării și de a o iubi așa cum este ea.

În consecință, rezultatele obținute demonstrează eficacitatea activităților desfășurate cu grupul experimental privind dezvoltarea conștiinței patriotice. Însuși faptul participării tinerilor la programul de formare a arătat dorința lor de a obține schimbări pozitive. Lucrul în comun a contribuit la întărirea încrederii, coeziunii și la schimbul de experiență și de cunoștințe.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Prezenta cercetare, a fost dedicată studiului particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție. Rezultatele științifice obținute au condus la realizarea scopului și obiectivelor de cercetare. Problema științifică a fost soluționată.

Astfel, formulăm următoarele concluzii:

1. Analizând gradul de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională, putem concluziona că în Republica Moldova astăzi nu există suficiente studii psihologice la tema patriotismului și conștiinței patriotice. Putem evidenția studiile realizate tangențial de I. Caunenco; L. Gasper; L. Horozova; N. Ivanova, în care patriotismul este considerat o trăsătură de personalitate cu caracteristici psihologice individuale: orientări valorice, responsabilitate, particularități naționale.

Datorită analizei și sistematizării informațiilor existente în literatura de specialitate națională și internațională cu privire la esența conceptului de „Patriotism”⁵⁴, „Conștiință patriotică”⁵⁵ și a factorilor de formare a acesteia, am precizat direcția cercetării, am selectat metodele și tehnicile necesare efectuării cercetării empirice.

⁵⁴ CHIRIȚA, O. Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6.

⁵⁵ CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V. Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7.

2. *Conștiința patriotică* a tineretului se caracterizează ca un sistem complex de idei, valori și atitudini motivaționale ale individului în raport cu patria sa. Conținutul conștiinței patriotice a individului se formează pe baza proceselor reflexive care au loc în țară și în societate, a interiorizării valorilor și ideilor patriotice în procesul de educație în familie. Ca urmare a analizei ideilor despre lume și despre sine, în conștiința omului se formează un sistem individual de idei despre esența conceptului de „patrie” și despre valorile patriotice^{56, 57, 58}.

Bazându-ne pe caracteristicile de conținut ale conștiinței patriotice, identificăm următoarele componente în structura acesteia:

- *Cognitivă* (conștientizarea datoriei față de patrie, popor și disponibilitatea de a apăra interesele acestuia);
- *Emoțional-evaluativă* (manifestarea dragostei și a mândriei pentru țara sa, poporul său, limba maternă, natură);
- *Reglator-comportamentală* (dorința individului de a realiza în practică sistemele de valori în raport cu apărarea țării sale și a patriei în ansamblu).

3. Pe baza percepțiilor tineretului studios despre patriotism, am identificat patru tipuri de patriotism:

1) „*Patriotismul protector*”, care este orientat spre protejarea țării și a mediului sociocultural al acesteia. Pentru un grup cu un patriotism protector cel mai important este să se păstreze valorile tradiționale ale culturii lor. Iar modul tradițional de comportament devine un simbol al solidarității de grup, o expresie a valorilor comune și o garanție a supraviețuirii. Potențialul de consolidare a convingerilor patriotice este semnificativ mai mare în rândul persoanelor care aleg anume această variantă de patriotism.

2) „*Patriotismul constructiv*”, care este corelat cu atitudinile pozitive în domeniul relațiilor interetnice, cu nevoia de a menține armonia interetnică și cu posibilitatea manifestării atitudinii critice față de unele fenomene din țara natală, combinată cu nevoia de a acționa activ pentru dezvoltarea acesteia.

3) „*Patriotismul civic*”, care se caracterizează prin dragoste pentru Patrie, fidelitate față de istorie, tradițiile și valorile acesteia, atitudine pozitivă față de țară și dorința de a fi util acesteia, precum și prin simțul profund de responsabilitate civică și toleranță.

4) „*Patriotismul emoțional-constructiv*”, care se bazează pe un sentiment profund de dragoste pentru patrie și popor, cultură, limbă, natură, istorie, rădăcini, pe disponibilitatea de a-și servi țara.

4. Principalele particularități psihosociale de formare a conștiinței patriotice a tineretului studios sunt: *predominarea sferei valorice*^{59, 60}. „Deschidere către schimbare” și

⁵⁶ CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I. Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X.

⁵⁷ CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X.

⁵⁸ *Idem*. The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4.

⁵⁹ *Idem*. Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. В: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных

„Autodeterminare”, care corespunde focalizării sociale (cu caracteristicile sale inerente de altruism, responsabilitate socială, simțul datoriei, autodeterminare – preocupare pentru natură, grijă pentru ceilalți, toleranță, bunăvoință), precum și creșterii și autodezvoltării; *autoidentificarea etnică pozitivă*, adică conștientizarea apartenenței la propriul grup etnic^{61, 62}, precum și componentele convingerilor fundamentale „Valoarea *eului* propriu” și „Bunăvoința lumii”, unde tinerii sunt convinși de propria valoare, au o atitudine optimistă față de lume și de oamenii din jur, ceea ce îi face să vadă în mediul social actual perspective pentru propria dezvoltare și construirea viitorului în țara lor.

5. Studiul empiric a reflectat ideile privind mecanismele de formare a conștiinței patriotice a subiecților cercetați. Majoritatea covârșitoare a tinerilor consideră că formarea ideilor lor despre poziția civică și patriotism este influențată de: procesul de educație în familie și gândurile proprii despre problemele țării. Astfel, mecanismul de reflecție trebuie recunoscut ca fiind extrem de important pentru formarea conștiinței patriotice a tineretului studios.

6. Un rol important în procesul de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, conform rezultatelor cercetării realizate, îl joacă studiile la Academia *Ștefan cel Mare* a MAI, unde pregătirea studenților (viitorilor ofițeri) are întotdeauna un caracter pronunțat statal-patriotic, acordându-se o atenție deosebită formării conștiinței patriotice a acestora. Viitorul ofițer este educat astfel încât principalul este serviciul nu prin constrângere, ci din dragoste pentru activitatea sa profesională, punându-și inima și sufletul în ea.

Pregătirea viitorilor ofițeri este orientată spre stabilirea în conștiință și în sentimente a valorilor, atitudinilor și convingerilor patriotice, a înaltelor calități morale psihosociale și profesionale, a responsabilității pentru soarta patriei și disponibilității de a o apăra. Una dintre activitățile educaționale care vizează formarea conștiinței patriotice a tineretului studios în Academia *Ștefan cel Mare* constă în cunoașterea istoriei, culturii și tradițiilor militare⁶³.

7. În cursul realizării studiului empiric de constatare, am identificat un grup de respondenți, opțiunile cărora le-am numit „Altele”, aceștia oferind răspunsuri ambigue conform chestionarului „Percepția despre patriotism”, de aceea nu i-am putut atribui unuia dintre tipurile de patrioți. Acest lucru ne-a determinat să elaborăm un program de training cu scopul de a forma și a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios.

Acest program de formare, numit „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, ne permite să dezvoltăm conștiința patriotică a tineretului studios, care ar avea calități de cetățean, de patriot cu simțul responsabilității, dragostei și mândriei de patria natală, de țară, oameni, limbă, natură. Acest lucru s-a întâmplat pe baza interesului crescut al membrilor grupului experimental de a

статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6.

⁶⁰ *Idem*. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3.

⁶¹ *Idem*. Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. В: *Наука. Образование. Культура*. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психологи - педагогические науки, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0.

⁶² *Idem*. Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708.

⁶³ *Idem*. Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079.

studia cultura, tradițiile, obiceiurile și valorile poporului lor; pe baza creșterii încrederii membrilor grupului experimental unul în celălalt, a depășirii stereotipurilor etnice negative în sine și în cei din jur, a manifestării unui comportament tolerant. Metodele și tehnicile descrise în programul de training s-au dovedit a fi destul de eficiente.

8. În baza rezultatelor studiului se conturează „Imaginea personalității unui patriot”, ce conține următoarele componente: *aspectul sociocultural* (respectarea valorilor, tradițiilor, obiceiurilor, normelor), care este interiorizat în conștiința individului prin educație și instruire; *caracteristicile individuale ale personalității* (caracter, temperament, abilități, sentimente, emoții, voință) și *condițiile mediului social* (materiale, economice, sociale, politice, spirituale). Aceste componente, fiind combinate într-un singur sistem, formează imaginea integrală a personalității patriotului.

În baza constatărilor studiului realizat, propunem următoarele recomandări practice, care țin de mai multe direcții:

1. Pentru o activitate eficientă de formare și dezvoltare a conștiinței patriotice a tineretului studios, rezultatele acestui studiu pot fi incluse în programul disciplinelor publice (sociale) – sociologie, psihologie socială, studii culturale, antropologie etc.

2. Programul de training elaborat și testat poate fi recomandat specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, psihologilor și cadrelor didactice pentru rezolvarea problemelor privind educația civico-patriotică a tinerilor. Specialiștilor care intenționează să desfășoare acest program de formare li se recomandă să urmeze un curs teoretic de prelegeri, care ajută la creșterea competenței în domeniul teoriei educației civice.

3. Varianta programului de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”, propusă de noi, poate deveni baza unor proiecte de educație civică, națională și patriotică a tineretului studios. Aceasta poate fi modificată în funcție de scopurile și obiectivele specialiștilor din educație.

4. După desfășurarea programului de training, exclusiv în scopuri de cercetare, este recomandabil să se efectueze teste de control nu numai după terminarea tuturor cursurilor, ci și după o perioadă mai lungă de timp, de exemplu, după jumătate de an. Acest lucru este justificat de faptul că fenomenul patriotismului reprezintă o educație complexă, multilaterală. Prin urmare, cunoștințele și experiența pe care participanții le-au obținut în cadrul trainingului au un efect prelungit (pe termen lung), asociat cu trăirea și înțelegerea acestui fenomen.

5. Este binevenită elaborarea unui ghid metodologic pentru implementarea programului în diferite instituții de învățământ și organizarea de workshop-uri pentru cadrele didactice și psihologi.

6. În mass-media (radio, televiziune, presă și internet) este necesar de optimizat popularizarea orientărilor valorice ale generației de tineret, precum: prietenie; familie; dragoste; patriotism; valori culturale; autorealizare – educație; stil de viață sănătos etc. Mass-media poate juca un rol important în modelarea orientărilor valorice ale tinerei generații, introducând în viața lor atitudini și perspective pozitive pentru realizarea obiectivelor lor.

Direcții viitoare de cercetare. Una dintre sarcinile principale ale transformărilor fundamentale în societatea modernă este formarea personalității cetățeanului și patriotului care ar poseda un sentiment de mândrie națională, demnitate civică, dragoste pentru țara sa și poporul său. În acest sens, ne propunem pe viitor realizarea următoarelor studii legate de tema abordată: 1) extinderea studiului la alte grupuri de tineri din diverse medii educaționale și sociale, pentru a analiza dacă rezultatele obținute sunt aplicabile și în alte contexte; 2) investigarea aprofundată a

altor factori psihosociali care influențează formarea conștiinței patriotice, cum ar fi influența mass-media și a rețelelor sociale; 3) elaborarea unui ghid metodologic menit să dezvolte conștiința patriotică a tinerilor.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLPORT, G. *Personality A Psychological Interpretation*. New York, 1937. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.155561/page/n25/mode/2up>.
2. **CHIRIȚA, O.** Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6.
3. **CHIRIȚA, O.** Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079.
4. **CHIRIȚA, O.** Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X.
5. **CHIRIȚA, O.** Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3.
6. **CHIRIȚA, O.** Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708.
7. **CHIRIȚA, O.** The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4.
8. **CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I.** Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X.
9. **CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V.** Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7.
10. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
11. DIENER, E. Subjective well-being. In: *Psychological Bulletin*. 1984, no. 95, pp. 542-575. ISSN 0033-2909.
12. DIENER, E., DIENER, M. Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995, no. 68, pp. 653-663. ISSN 0022-3514.
13. DIENER, E., SUH, E. M., LUCAS, R. E., SMITH, H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. In: *Psychological Bulletin*. 1999, nr. 125, pp. 276-302. ISSN 0033-2909.
14. ERIKSON, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: „Norton”, 1968 (1994). 336 p. ISBN 0-393-31144-9.
15. FREUD, S.A. *General Introduction to Psychoanalysis*. New York, 1920. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790004.ca.archive.org/0/items/generalintroduc1920freu/generalintroduc1920freu.pdf>.

16. GAȘPER, L. *Particularitățile psihologice ale identității etnice la adolescenți*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2008. 202 p.
17. IFRIM, I. Renașterea patriei „prin noi înșine”. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 27 octombrie 2023. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2023, pp. 162-170. ISBN 978-9975-175-50-0.
18. MÂRZA, R. *Despre patriotism*. [citat: 26 noiembrie 2024]. Disponibil: <https://www.contributors.ro/despre-patriotism/>.
19. PALADI, O. Interacțiunea dintre valori și fenomenele psihologice. În: *Revista științifico-practică „Psihologie”*. 2011, nr.3, pp. 16-25. ISSN 1857-2502.
20. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București: Editura „Albatros”, 1978. 784 p.
21. RUSNAC, S. *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte*: teză de doctor în psihologie. Chișinău, 1995. 237 p.
22. SCHWARTZ, S.H., BILSKY, W. Toward a universal psychological structure of human values. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987, no.53, pp. 550-562. ISSN 0022-3514.
23. SHERIF, M. *The Psychology of Social Norms*. New York, 1936. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://dn790007.ca.archive.org/0/items/in.ernet.dli.2015.264611/2015.264611.The-Psychology.pdf>.
24. TAJFEL, H., TURNER, J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In: *Political psychology: Key readings*. [citat: 21 octombrie 2024]. Disponibil: <https://christosaioannou.com/Tajfel%20and%20Turner%201986.pdf>.
25. VICOL, N., VORNICES, S., NICA, L. Contextualizarea metodologică a educației patriotice și a valorificării sentimentului patriotic. În: *Perspective metodologice de formare/ dezvoltare a competențelor disciplinare ale elevilor în context axiologic: Culegere de articole*. Chișinău: Tipografia „Cavaoli”, 2015. pp. 131-150. ISBN 978-9975-48-087-1.
26. АЛЕКСАНДРОВА, Е.А., ХУХЛАЕВ, О.Е., КУЗНЕЦОВ, И.М. *Конструктивный патриотизм в современных социально-психологических исследованиях*. [citat: 25 octombrie 2023]. Disponibil: <https://mgppu.ru/files/galleries/documents/9abb718ae9a224c74668972d290bcd1.pdf>.
27. БИРЮКОВ, А.А., БУЗСКИЙ, М.П., БЫКОВ, А.К. *Патриотически ориентированное образование: методология, теория, практика*. 2-е изд. доп. и перераб. Под общ. ред. Вырщикова, А.Н. Волгоград: «Панорама», 2008. 718с. ISBN 978-5-91497-030-4.
28. *Большая Российская энциклопедия. В 35 томах. Том 25*. Отв. ред. Кравец, С.Л. Москва, 2014. 765 с. ISBN 978-5-852-70320-6.
29. ВЫРЩИКОВ, А.Н., КУСМАРЦЕВ, М.Б. *Патриотическое воспитание молодёжи в современном российском обществе*. Волгоград: НП ИПД «Авторское перо», 2006. 172 с.
30. ДУЛИН, В.В. *Педагогическое управление процессом подготовки офицеров запаса на военных кафедрах*: диссертация кандидата педагогических наук. Ставрополь, 2004. 200 с.
31. ИВАНОВА, Н. Особенности этнической самоидентификации детей и подростков г. Кишинева. În: *Revista de Etnologie și Culturologie*. 2008, nr.3, pp. 256-262. ISSN 1857-2049.
32. КАУНЕНКО, И., ГАШПЕР, Л. Социально-психологические аспекты проблемы становления этнической идентичности подростков и юношей в Молдове. În: *Dunărea-Nistru: Omul și societatea. Anuar*. 2007, vol. I, pp. 262-281.
33. КАУНЕНКО, И.И. В поисках этнической идентичности или становление этнической психологии в Республике Молдова. În: *Prolegomene din istoria psihologiei în Republica*

- Moldova. Materialele Conferinței științifice internaționale, 4 mai 2018. Iași, România, Moldova, 2018, pp. 56-69. ISBN 978-973-8483-84-2.
34. КАУНЕНКО, И.И. Культурные ценности молодежи молдаван: маркеры эпохи перемен. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ed. 12. Materialele Conferinței științifice, 28-29 mai 2020. Chișinău, 2020, pp. 281-287. ISBN 978-9975-52-215-1.
 35. КАУНЕНКО, И.И. Подготовка социальных психологов в транзитивном обществе. В: *Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы*. Материалы XI Международной научно-практической конференции, 29-30 марта 2018 г. Москва: РУДН, 2018, с. 342-345. ISBN 978-5-209-08642-0.
 36. КАУНОВА, Н.Г. Изучение культурных ценностей цыганской молодежи Молдовы. В: *Теоретические проблемы этнической и кросскультурной психологии*. Том 2. Материалы Пятой Международной научной конференции, 27-28 мая 2016 г. Смоленск: Изд-во Смоленского гуманитарного университета, 2016, с. 299-234.
 37. **КИРИЦА, О.** Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. В: *Наука. Образование. Культура*. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психолого - педагогические науки, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0.
 38. **КИРИЦА, О.В.** Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. В: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6.
 39. КОЛЬЦОВА, В.А., СОСНИН, В.А. Социально-психологические проблемы патриотизма и особенности его воспитания в современном российском обществе. В: *Психологический журнал*. 2005, Том 26, № 4, с. 89-98. ISSN 0205-9592.
 40. *Концепция Шварца-Билски*. [citat: 23 noiembrie 2022]. Disponibil: https://studopedia.ru/7_178785_kontseptsiya-shvartsa-bilski.html.
 41. КУЗНЕЦОВ, И.М. Вариативность дискурсов патриотизма в повседневном сознании россиян. В: *Власть*. 2016, № 7, Том. 24, с. 164-171. ISSN 2071-5358.
 42. КУЗНЕЦОВ, И.М. Патриотизм региональной молодёжи в социологическом измерении (на примере Пензенской области). В: *Социологическая наука и социальная практика*. 2023, № 2, Том. 11, с. 25-40. ISSN 2308-6416.
 43. КУЗНЕЦОВА, А.В., КУБЛИЦКАЯ, Е.А. *Гражданский патриотизм - основа формирования новой российской идентичности*. Москва: РИЦ ИСПИ РАН, 2005. 328 с. ISBN 5-7556-0321-9.
 44. МАКАРЕНКО, А.С. *Воспитание гражданина*. Москва: «Просвещение», 1978. 147 с.
 45. МАКАРОВА, И.В. *Психология: конспект лекций*. 2-е изд. доп. Москва: «Юрайт», 2010. 237 с. ISBN 978-5-9916-0642-4.
 46. МАКЛАКОВ, А.Г. *Общая психология: учебник для вузов*. СПб.: «Питер», 2007. 583 с. ISBN 978-5-272-00062-0.
 47. МАЛИНКИН, А.Н. Социальные общности и идея патриотизма. В: *Социологический журнал*. 1999, №3/4, с. 89-110. ISSN 1562-2495.
 48. НАУМЕНКО, С.М. *Социально-психологические детерминанты формирования патриотического сознания молодежи*: диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2013. 168 с.
 49. *Новый иллюстрированный энциклопедический словарь*. Под редакцией Бородулина, В.И., Горкина, А.П. Москва: «Большая Российская энциклопедия», 2005. 909 с. ISBN 5-85270-259-5.

50. РУБИНШТЕЙН, С.Л. *Бытие и сознание*. СПб: «Питер», 2012. 288 с. ISBN 978-5-459-00889-0.
51. СОЛДАТОВА, Г.У. *Психология межэтнической напряженности*: диссертация доктора психологических наук. Москва: Смысл, 1998. 271 с.
52. СТЕФАНЕНКО, Т.Г. *Этнопсихология: практикум*. Москва: «Аспект Пресс», 2006. 208 с. ISBN 5-7567-0418-3.
53. СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Рождение гражданина. 3-е издание*. Пер. с укр. Дангуловой Н. Москва: «Молодая гвардия», 1979. 335 с.
54. СУХОМЛИНСКИЙ, В.А. *Сердце отдаю детям. 4-ое издание*. Киев: Радянська школа, 1973. 288 с. [citat: 27 decembrie 2022]. Disponibil: <https://studfile.net/preview/3801993/>.
55. ХАРЛАМОВ, И.Ф. *Педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям*. Москва: «Гардарики», 2005. 512 с. ISBN: 5-8297-0004-2.
56. ХОРОЗОВА, Л.Ф. *Этническая идентичность студенческой молодежи в условиях трудовой миграции населения АТО Гагауз Ери*: диссертация на соискание учёной степени доктора психологии. Кишинэу, 2017. 225 с.
57. ХУХЛАЕВ, О.Е., ГРИЦЕНКО, В.В., МАКАРЧУК, А.В. и др. Разработка и адаптация методики «Интегративный опросник межкультурной компетентности». В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2021, № 1, Том 18, с. 71-91. ISSN 1813-8691.
58. ШАЙГЕРОВА, Л.А., ПРОКОФЬЕВА, Т.Ю., КРАВЦОВА, О.А., СОЛДАТОВА, Г.У. *Практикум по психодиагностике и исследованию толерантности личности*. Под ред. Солдатовой, Г.У. и др. Москва: МГУ им. М.В. Ломоносова, 2003. 112 с. ISBN 5-92170030-4.
59. ШВАРЦ, Ш., БУТЕНКО, Т.П., СЕДОВА, Д.С., ЛИПАТОВА, А.С. Уточненная теория базовых индивидуальных ценностей: применение в России. В: *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2012, № 2, Том 9, с. 43-70. ISSN 1813-8691.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI

1. Articole în reviste științifice

1.1. în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC

1. CHIRIȚA, O. Patriotism in a Transitive Society: Socio-Psychological Analysis. În: *Semiannual Journal „Internal Security”*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2022, Vol. 14, no. 2, p. 187-193. ISSN 2080-5268. Indexed in: ERIH PLUS, The Central European Journal Sciences and Humanities (CEJSH), Central and Eastern European Online Library (CEEOL); EBSCO Criminal Justice Abstracts, Index Copernicus Journals Master List, Index Copernicus World of Journals, ResearchBib Journal Indexing, NUKAT, WorldCat, Zeitschriftendatenbank (ZDB), Arianta, ProQuest, Google Scholar.

<https://internalsecurity.akademiapolicji.eu/resources/html/article/details?id=608038>

2. CHIRIȚA, O. Personal Self - Identification as a Factor in the Formation of Patriotic Consciousness. În: *The Police Review*. Police Academy in Szczytno. Poland, 2023, Vol. 150, no. 2, p. 345-354. ISSN 0867-5708. Indexed in: ERIH Plus, ICI Journals Master List / ICI World of Journals, CEJSH, Google Scholar

<https://thepolicereview.akademiapolicji.eu/resources/html/article/details?id=612866>

1.2. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil

1. CHIRIȚA, O. Natura psiho-socială și esența conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 1-2, pp. 259-263. ISSN 2587-344X. Categoria – B. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/259-263_5.pdf

2. CHIRIȚA, O., CAUNENCO, I. Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2019, nr. 3-4, pp. 187-191. ISSN 2587-344X. Categoria – B. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/187-191_9.pdf

3. CAUNENCO, I., CHIRIȚA, O. Abordarea psihopedagogică în activitatea de formare a conștiinței patriotice la tinerii de astăzi. În: *Revista științifică „EcoSoEn”*. 2020, nr. 3-4, pp. 149-154. ISSN 2587-344X. Categoria – B. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/149-154_17.pdf

4. CHIRIȚA, O. Starea de bine psihologică a persoanei: abordări teoretice. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*. 2024, nr.19, pp. 191-199. ISSN 1857-0976. Categoria – B. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/191-199_5.pdf

5. CHIRIȚA, O. Formarea conștiinței patriotice a studenților Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI prin prisma tradițiilor militare. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2022, nr. 2, pp. 114-121. ISSN 1810-7079. Categoria – B. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/114-121_7.pdf

2. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

2.1. în lucrările manifestărilor științifice incluse în alte baze de date acceptate de către ANACEC

1. КИРИЦА, О.В. Ценностные ориентации студенческой молодежи в условиях современного общества. В: *Языковая компетентность: методические аспекты практико - ориентированного образования*. Сборник научных статей V-й Международной научно-методической конференции, 24-28 апреля 2023 г. Могилевский институт Министерства внутренних дел Республики Беларусь, 2023, с. 72-78. ISBN 978-985-589-077-6. https://elib.institutemvd.by/jspui/bitstream/MVD_NAM/7970/1/Kirica.pdf

2.2. în lucrările manifestărilor științifice incluse în Registrul materialelor publicate în baza manifestărilor științifice organizate din Republica Moldova

1. CHIRIȚA, O. Orientările valorice ale personalității: originile conceptelor și ale teoriilor. În: *EU: Building links to Eastern Partnership Countries*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 1), 15-16 martie 2023. Chișinău: USM, 2023, pp. 189-194. ISBN 978-9975-175-46-3. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/189-194_25.pdf

2. CHIRIȚA, O. The psycho-social nature and the essence of patriotic consciousness. În: *The Contemporary Issues of the Socio-Humanistic Sciences: International Scientific Conference dedicated to the 20th anniversary of the foundation of Faculty of Social and Educational Sciences: Program and Working Papers*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 10), ULIM, 5-6 decembrie 2019. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2019, p. 64. ISBN 978-9975-3371-4-4. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/64-64_14.pdf

3. CHIRIȚA, O. Definiția socio-psihologică a conceptului de patriotism. În: *Preocupări contemporane ale științelor socioumane*. Materialele Conferinței științifice internaționale (ediția 9), 6-7 decembrie 2018. Chișinău, 2018, pp. 108-111. ISBN 978-9975-3277-5-6. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/108-111_12.pdf

4. CHIRIȚA, O., CHIRIȚA, V. Conștiința patriotică: concept și caracterizare. În: *Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 4 decembrie 2020. Chișinău, 2021, pp. 350-357. ISBN 978-9975-121-76-7. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/350-357_5.pdf

5. КИРИЦА, О. Самоидентификация личности как фактор формирования патриотического сознания. В: *Наука. Образование. Культура*. Сборник статей Международной научно-практической конференции. Психологи - педагогические науки, том 2. Комрат, 2024, с. 318-323. ISBN 978-9975-83-296-0. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/318-323_9.pdf

ADNOTARE

la teza de doctor în psihologie a dnei Chirița Olga,
„Particularitățile psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție”.
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, 2025

Structura tezei. Teza conține: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 259 de titluri, 3 anexe, 157 de pagini de text de bază, 25 de tabele și 5 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: conștiința patriotică, patriotism, patriot, Patrie, țara, stat, valori, tradiții, identitate, etnie, personalitate, tineret, student, programul de training „Dezvoltarea conștiinței patriotice”.

Scopul lucrării constă în identificarea particularităților psihosociale ale formării conștiinței patriotice a tinerilor în condițiile societății în tranziție.

Domeniul de studiu: psihologie

Obiectivele lucrării: 1) analiza gradului de abordare a problemei de cercetare în baza studiilor teoretice și empirice din literatura națională și internațională, pentru a identifica lacunele existente și a fundamenta cadrul teoretic al cercetării; 2) identificarea conținutului și structurii procesului de formare a conștiinței patriotice a tinerilor, stabilirea criteriilor și nivelurilor de dezvoltare a acesteia, inclusiv influența tradițiilor militare; 3) explorarea empirică a conținutului conștiinței patriotice a tineretului studios de la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI și identificarea principalelor tipuri de patrioți în baza datelor obținute; 4) elaborarea și testarea experimentală a unui program de training pentru dezvoltarea conștiinței patriotice a tineretului studios, evaluând eficiența acestuia prin intermediul cercetării aplicative; 5) formularea concluziilor și recomandărilor pe baza rezultatelor obținute, precum și elaborarea conceptelor de „conștiință patriotică” și „imaginea personalității unui patriot,” cu semnificație științifică și practică pentru rezolvarea problemei studiate.

Noutatea și originalitatea științifică. Prezenta lucrare constituie un demers științific inovator în Republica Moldova, fiind primul studiu de amploare care investighează din perspectivă psihosocială formarea conștiinței patriotice la tineretul studios. Elementele de noutate includ identificarea factorilor psihosociali determinanți ai conștiinței patriotice și evaluarea nivelului de manifestare a componentelor sferei valorice și a identității sociale. Cercetarea este completată de elaborarea și testarea unui program de training specific pentru dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat pentru tinerii din mediul academic, și în validarea acestuia printr-un experiment formativ.

Rezultatele obținute, care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante. Studiul a avut ca scop dezvoltarea conștiinței patriotice la tineretul studios din Republica Moldova, contribuind la înțelegerea modului în care factorii psihosociali influențează formarea conștiinței patriotice în contextul social actual. Rezultatele oferă un cadru teoretic și empiric solid pentru proiectarea intervențiilor educaționale orientate spre dezvoltarea conștiinței patriotice, adaptat la realitățile socio-culturale din Republica Moldova. În procesul studiului au fost identificate următoarele tipuri de patriotism: protector, civic, constructiv și emoțional-constructiv. A fost evaluată semnificația și importanța componentelor sferei valorice, precum „Deschidere către schimbare” și „Autodeterminare”, asupra formării conștiinței patriotice a tinerilor. Toate acestea au contribuit la elaborarea și implementarea programului de training *Dezvoltarea conștiinței patriotice*.

Semnificația teoretică a lucrării. Studiul extinde cadrul teoretic al psihologiei patriotismului prin integrarea unor perspective moderne, cum ar fi abordarea ecoculturală și teoria identității sociale. Aceasta oferă o nouă modalitate de înțelegere a conștiinței patriotice, nu doar ca trăsătură individuală, ci și ca fenomen social dinamic, influențat de contexte culturale și educaționale. Astfel, în cadrul cercetării sunt fundamentate conceptele de *patriotism* și *conștiință patriotică* și determinați factorii psihosociali de formare a acestora; sunt identificate un șir de metode de psihodiagnostic, care permit studierea conținutului conștiinței patriotice a personalității și a factorilor formării acesteia.

Valoarea aplicativă a tezei. Programul de training elaborat și testat poate fi utilizat în diverse contexte educaționale și instituționale, pentru a dezvolta conștiința patriotică a tineretului studios. Acesta poate servi drept model pentru alte programe similare și poate fi adaptat pentru diverse grupuri de tineri. Totodată, rezultatele cercetării pot fi utilizate în elaborarea unor metode și tehnici științifice argumentate de influență psihosocială asupra poziției civic-patriotice a tinerei generații. Aceste rezultate pot veni în ajutorul specialiștilor în organizarea muncii cu tinerii, a psihologilor și cadrelor didactice în rezolvarea problemelor privind educația civic-patriotică a tinerilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Concluziile și constatările fundamentale ale cercetării științifice și-au găsit reflectare în 13 articole științifice publicate atât în materialele conferințelor științifice internaționale, cât și în reviste de profil recunoscute din țară și din străinătate, precum: *Revista de proprietate intelectuală, știință și educație INTELLECTUS*, *Revista științifică EcoSoEn*, *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM*, *Revista științifico-practică Internal Security*, *Revista științifică The Police Review*. Rezultatele programului de formare au fost aprobate și validate în cadrul experimentului formativ, iar aplicarea acestuia în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a demonstrat eficacitatea metodei în creșterea conștiinței patriotice a tinerilor.

ANNOTATION

to the PhD thesis in psychology by Mrs. Olga Chirita,
„The psychosocial particularities of forming the patriotic consciousness of young people within a transitional society”. Free International University of Moldova, Chişinău, 2025

Structure of the thesis. The thesis includes: an introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography with 259 titles, 3 appendices, 157 pages of main text, 25 tables, and 5 figures. The obtained results are published in 13 scientific papers.

Keywords: patriotic consciousness, patriotism, patriot, homeland, country, state, values, traditions, identity, ethnicity, personality, youth, student, training program "*Development of Patriotic Consciousness*."

Purpose of the study: The aim of this research is to identify the psychosocial particularities of forming the patriotic consciousness of youth within a transitional society.

Field of study: psychology

Objectives of the study: 1) to analyze the degree to which the research problem has been explored in both national and international literature, in order to identify existing gaps and establish the theoretical framework of the study; 2) to examine the content and structure of the process of forming patriotic consciousness of youth, establish its developmental criteria and levels, and assess the influence of military traditions; 3) empirical investigation of patriotic consciousness of students at the *Ştefan cel Mare* Academy of the Ministry of Internal Affairs and identification of the main types of patriots based on the collected data. 4) design and experimental validation of a training program aimed at developing patriotic consciousness among students, evaluating its effectiveness through applied research; 5) formulating conclusions and recommendations based on the results obtained, and developing the concepts of "patriotic consciousness" and "the image of a patriot's character," with scientific and practical significance for addressing the studied problem.

Scientific novelty and originality. This paper represents an innovative scientific contribution in the Republic of Moldova, as the first large-scale study to investigate the formation of patriotic consciousness among students from a psychosocial perspective. The novel aspects include the identification of the psychosocial factors determining patriotic consciousness and the evaluation of the manifestation levels of the components of the value sphere and social identity. The research is complemented by the development and testing of a specific training program aimed at developing patriotic consciousness, adapted for young people in an academic setting, and its validation through a formative experiment.

The results we obtained, which contribute to the solution of an important scientific problem. The study aimed at developing patriotic consciousness among students in the Republic of Moldova, contributing to understanding how psychosocial factors influence the formation of patriotic consciousness in the current social context. The results provide a solid theoretical and empirical framework for designing educational interventions to develop patriotic consciousness, adapted to the socio-cultural realities of the Republic of Moldova. The study identified the following types of patriotism: protective, civic, constructive, and emotional-constructive. The significance and importance of components in the value sphere, such as "Openness to Change" and "Self-Determination," in shaping the patriotic consciousness of youth, were assessed. All these findings contributed to the development and implementation of the *Development of Patriotic Consciousness* training program.

Theoretical significance of the study. The study broadens the theoretical framework of the psychology of patriotism by incorporating modern perspectives such as the ecocultural approach and social identity theory. It provides a new way of understanding patriotic consciousness, not just as an individual trait but also as a dynamic social phenomenon influenced by cultural and educational contexts. Thus, the research establishes the concepts of patriotism and patriotic consciousness and identifies the psychosocial factors involved in their formation; it also introduces a series of psychodiagnostic methods that enable the study of the content of patriotic consciousness in personality and the factors that shape it.

Practical value of the thesis. The developed and tested training program can be used in various educational and institutional contexts to develop the patriotic consciousness among young people. It can serve as a model for other similar programs and can be adapted for various groups of youth. Furthermore, the research results can be used to develop scientifically grounded methods and techniques for sociopsychological impact on the civic-patriotic stance of the younger generation. These results can assist specialists working with youth, as well as psychologists and educators, in addressing issues related to civic-patriotic education.

Implementation of the scientific results. The main conclusions and findings of the scientific research are reflected in 13 scientific articles published both in the materials of international scientific conferences and in recognized specialized journals, both domestic and international, such as: *INTELLECTUS* Journal of Intellectual Property, Science, and Education, *EcoSoEn* Scientific Journal, Scientific Annals of the "*Ştefan cel Mare*" Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova, *Internal Security* Scientific-Practical Journal, and *The Police Review* Scientific Journal. The results of the training program were approved and validated through the formative experiment, and its application within the "*Ştefan cel Mare*" Academy demonstrated the effectiveness of the method in enhancing the patriotic consciousness of young people.

OLGA CHIRIȚA

**PARTICULARITĂȚILE PSIHOSOCIALE ALE FORMĂRII
CONȘTIINȚEI PATRIOTICE A TINERILOR ÎN CONDIȚIILE
SOCIETĂȚII ÎN TRANZIȚIE**

511.03 – PSIHOLOGIE SOCIALĂ

REZUMATUL
tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar: 17.02.2025
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2.49

Formatul hârtiei 60x90/16
Tiraj 25 ex.
Comanda nr. 742

Tiparul executat la „PRINT-CARO” SRL
mun. Chișinău, str. Astronom Nicolae Donici, 14,
MD-2049, Republica Moldova